

ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ (Νοέμβριος 2005)

Συγγραφέας: Κ. Π. Δελλαπόρτα

I. 1. Νομικό πλαίσιο προστασίας της αρχαιολογικής κληρονομιάς από της συστάσεως του Ελληνικού κράτους μέχρι το 2002

Η μέριμνα για την προστασία των αρχαιοτήτων εκδηλώθηκε ήδη κατά τη διάρκεια του Αγώνα της Ανεξαρτησίας[1] πριν από τη σύσταση του νεωτέρου ελληνικού κράτους. Το πρώτο συστηματικό και συγκροτημένο νομικό κείμενο για την προστασία των αρχαιοτήτων επιχειρήθηκε στο Ανεξάρτητο Ελληνικό Κράτος, επί της Αντιβασιλείας του πρώτου βασιλέα Όθωνα, το 1834. Πρόκειται για τον πρώτο αρχαιολογικό νόμο 10/22-5-1834, έργο του Μάουερ, που για την εποχή του υπήρξε πρωτοποριακός και βασίζεται μάλλον στο ιταλικό δίκαιο[2].

Στο άρθρο 62 του νόμου του 1834 της Αντιβασιλείας γίνεται μνεία για τα υποβρύχια αρχαία: «*όλα τα επί εθνικής γής, ή υπ' αυτήν, ή εις τον πυθμένα της θαλάσσης, εις ποταμούς και δημοσίους ρύακας, εις λίμνας ή βάλτους ευρισκόμενα ερείπια, ή άλλα αρχαιότητος αντικείμενα, οποιουδήποτε ονόματος, είναι ιδιοκτησία του Κράτους*»[3].

Ο νόμος αυτός κήρυττε τις αρχαιότητες στην Ελλάδα «*εθνικόν κτήμα όλων των Ελλήνων εν γένει*» και προέβλεπε την οργάνωση της αρμόδιας κρατικής υπηρεσίας, καθώς και την ίδρυση δικτύου μουσείων. Επίσης, αποτέλεσε βάση για τα μεταγενέστερα αυστηρότερα νομοθετήματα, όπως ο νόμος ΒΧΜΣΤ' (2646) του 1899 «Περί Αρχαιοτήτων», που καθιέρωσε το αποκλειστικό δικαίωμα κυριότητας του κράτους σε όλα τα αρχαία που βρίσκονται στην Ελλάδα, καθώς και για όσα ακολούθησαν μέχρι τον κωδικοποιημένο νόμο ΚΝ 5351 του 1932 «Περί Αρχαιοτήτων», που μέχρι τον Ιούλιο 2002 αποτελούσε το βασικό κείμενο της ελληνικής

αρχαιολογικής νομοθεσίας[4].

Στο άρθρο 1 του ΚΝ 5351 του 1932 «Περί Αρχαιοτήτων», ο Νομοθέτης είχε ήδη προβλέψει την προστασία των εναλίων αρχαιοτήτων. *«Πάντα τα εν Ελλάδι και οιοισδήποτε Εθνικοί κτήμασιν, εν ποταμοίς, λίμναις και εν τω πυθμένι της θαλάσσης, ... ευρισκόμενα αρχαία, κινητά τε και ακίνητα, είναι ιδιοκτησία του Κράτους».*[5]

Πρόθεση του Νομοθέτη ήταν να υπαγάγει στην ιδιοκτησία του κράτους όλα τα αρχαία εν γένει, κινητά και ακίνητα, αδιακρίτως του χώρου στον οποίο βρίσκονται, στην ξηρά ή στη θάλασσα, στους ποταμούς και τις λίμνες της ελληνικής επικράτειας. Εξ ορισμού, από τη γενική διάταξη του άρθρου 1 του ΚΝ 5351, τα ανασυρόμενα από τη θάλασσα ενάλια αρχαία ανήκουν στην απόλυτη και αποκλειστική κυριότητα του Κράτους και ισχύουν για αυτά οι ίδιες διατάξεις του αρχαιολογικού νόμου[6].

1. 2. Συνταγματική Προστασία

Πριν από το Σύνταγμα του 1975 δεν υπήρχε ειδική συνταγματική πρόβλεψη για τις αρχαιότητες[7]. Πρώτο το Σύνταγμα με τα άρθρα 18 και 24 καθιέρωσε αυξημένη συνταγματική προστασία για τα αρχαία και το πολιτισμικό περιβάλλον τους. Κατά το άρθρο 24, όπως αυτό αναθεωρήθηκε το 2001: α) η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους (παρ. 1) και β) τα μνημεία προστατεύονται από το Κράτος (παρ. 6).

Ειδικότερα στην παράγραφο 1 του άρθρου 24 ορίζεται ότι: *«η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας...».* Τούτο σημαίνει ότι το Κράτος έχει την υποχρέωση να λαμβάνει κάθε προληπτικό ή κατασταλτικό μέτρο για τη διαφύλαξη των μνημείων, στα οποία περιλαμβάνονται και οι ενάλιες αρχαιότητες, την αρμοδιότητα των οποίων έχει η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ[8].

Όσον αφορά στο πολιτιστικό περιβάλλον αυτό συγκροτείται από τα μνημεία και τα λοιπά στοιχεία που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της χώρας[9].

II 1. Ο Νόμος 3028/02 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς»

Ο ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς»[10] αντικατέστησε τον ΚΝ 5351/32 «Περί Αρχαιοτήτων» και αποτελεί πλέον το βασικό νόμο για την προστασία των αρχαιοτήτων και της εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς. Με το νέο νόμο επιχειρείται η διεύρυνση, η ενίσχυση και εν πολλοίς ο εκσυγχρονισμός της προστασίας των αρχαιοτήτων[11].

Ο ν. 3028/2002 περιέχει δέκα κεφάλαια που αναφέρονται σε βασικές διατάξεις, στα ακίνητα μνημεία και χώρους, στα κινητά μνημεία, στην αρχαιολογική έρευνα και στις εργασίες προστασίας μνημείων, στα Μουσεία, στην πρόσβαση και στη χρήση των μνημείων και των χώρων, στα οικονομικά κίνητρα, στα συλλογικά όργανα, στις ποινικές διατάξεις και τέλος σε ειδικές μεταβατικές και τελικές διατάξεις.

II. 2. Άρθρο 15, «Ενάλιοι Αρχαιολογικοί χώροι»

Ο νέος αρχαιολογικός νόμος περιλαμβάνει για πρώτη φορά ρητές διατάξεις, που καλύπτουν όλο το φάσμα των εναλίων αρχαιοτήτων σε ό,τι αφορά στην προστασία και στην εν γένει διαχείρισή τους. Επί της ουσίας, οι ενάλιες αρχαιότητες καλύπτονται από το ίδιο πνεύμα προστασίας με τις χερσαίες. Η διάκρισή τους σε ξεχωριστό άρθρο υπό τον τίτλο «Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι» οφείλεται στην ιδιαιτερότητα που αυτές οι αρχαιότητες έχουν από τη φύση τους αλλά και στην

αναγκαιότητα που προκλήθηκε από την ίδια τη νομολογία για την κάλυψη του νομικού κενού του ΚΝ 5351/32[12].

α. Ορισμός της ενάλιας αρχαιολογικής και εν γένει υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς[13]

Η υποβρύχια αρχαιολογική κληρονομιά της Ελλάδας περιλαμβάνει όλες τις αρχαιότητες κατά την έννοια των άρθρων 1 και 2 του ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και της εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς», οι οποίες εντοπίζονται στο «βυθό της θαλάσσης, ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών» της Ελληνικής επικράτειας.

Αυτές μπορεί να είναι αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις, καταποντισμένοι οικισμοί[14], μέρος των οποίων πολλές φορές προεκτείνεται στον αιγιαλό και την παραλία, ναυάγια πλοίων[15] ή ακόμη και μεμονωμένες ενάλιες αρχαιότητες[16].

β. Πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15 του ν. 3028/2002

Στα άρθρα 1 και 2 του ν. 3028/2002 αναφέρεται ότι «τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας, συμπεριλαμβανομένων των χωρικών υδάτων, καθώς και εντός άλλων θαλάσσιων ζωνών στις οποίες η Ελλάδα ασκεί σχετική δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο» αποτελούν αντικείμενο νομοθετικής προστασίας κατά τις διατάξεις του νόμου. Τούτο σημαίνει ειδικότερα ότι η εφαρμογή των διατάξεων επεκτείνεται πέραν των χωρικών υδάτων και της αιγιαλίτιδος ζώνης στη συνορεύουσα ζώνη, 24 μίλια, στην υφαλοκρηπίδα[17] και στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ)[18].

Επί πλέον η πρόοδος που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια στις υ/β αρχαιολογικές ανακαλύψεις βαθέων υδάτων χάρις στις νέες μεθόδους, που εφαρμόζονται στην υ/β αρχαιολογική έρευνα με τη χρήση της νέας τεχνολογίας έφερε

κυριολεκτικά στην επιφάνεια αρχαιολογικά ευρήματα και ναυάγια ελληνικού ενδιαφέροντος, που εντοπίζονται σε θαλάσσιες ζώνες, πέραν των χωρικών υδάτων, επί των οποίων η Ελλάδα δύναται να ασκήσει κυριαρχικά δικαιώματα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο[19] και που μέχρι πρότινος το βάθος τους ήταν απρόσιτο. Ορθά λοιπόν ο νομοθέτης προβλέπει την προστασία αυτών των πολιτιστικών αγαθών στην εθνική νομοθεσία.

Στο σημείο αυτό, ο νέος νόμος εναρμονίζεται επίσης με το πνεύμα των Συστάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς[20], καθώς και με τις ρυθμίσεις που προβλέπονται στην Σύμβαση της Ουνέσκο του 2001 για την Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς[21], καίτοι η Ελλάδα δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέλος της Σύμβασης[22].

γ. Το άρθρο 15: «Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι»

Το άρθρο 15 υπό τον τίτλο "Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι" έχει ως αποκλειστικό αντικείμενο τους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους, οι οποίοι ως προς τις γενικές ρυθμίσεις δεν διαφοροποιούνται από τους χερσαίους αρχαιολογικούς χώρους, π.χ. οριοθετήσεις ζωνών, προϋπόθεση αρχαιολογικού ελέγχου για τη χορήγηση άδειας εκτελέσεως έργων, καταβολή αμοιβής για υπόδειξη αρχαίου εντός αρχαιολογικού χώρου κ.λπ.

Ειδικότερα προβλέπονται ρυθμίσεις που αφορούν:

1. Στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους απαγορεύεται η αλιεία, η αγκυροβολία και η υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές, εκτός αν έχει χορηγηθεί άδεια του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. (Άρθρο 15, παρ 1).

Με τη διάταξη αυτή εξετάζονται κατά περίπτωση ατομικές περιπτώσεις, όπου

παρίσταται ανάγκη[23], για κάθε θαλάσσια περιοχή εντός της οποίας εντοπίζονται ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι. Η διάταξη προϋποθέτει οριοθέτηση ζωνών των κηρυγμένων εναλίων αρχαιολογικών χώρων, εντός των οποίων με Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού μπορεί να ασκούνται υπό όρους, βάσει της παραγράφου 15,2, οι δραστηριότητες που αναγράφονται στην παράγραφο 15,1, δηλαδή η αγκυροβολία, η αλιεία, η υποβρύχια δραστηριότητα κ.λπ. Η διάταξη αντιστοιχεί στο Άρθρο 13,1 που αφορά στους χερσαίους αρχαιολογικούς χώρους.

2. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και του τυχόν συναρμοδίου Υπουργού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου καθορίζονται οι όροι άσκησης των δραστηριοτήτων αυτών στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους (άρθρο 15,2).

Η διάταξη αυτή έχει γενικό κανονιστικό περιεχόμενο. Σε εφαρμογή της εκδίδεται Κοινή Υπουργική Απόφαση των συναρμοδίων Υπουργών Πολιτισμού, Γεωργίας και Εμπορικής Ναυτιλίας, με την οποία τίθενται οι προϋποθέσεις και οι όροι που ρυθμίζουν την άσκηση των δραστηριοτήτων, οι οποίες αναγράφονται στην παράγραφο 15,1 χωριστά για κάθε περίπτωση[24].

3. Με όμοια απόφαση ορίζονται οι όροι άσκησης της υποβρύχιας δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές, βαθυσκάφη ή άλλα μέσα επισκόπησης του βυθού σε θαλάσσιες περιοχές, λίμνες και ποταμούς για λόγους προστασίας της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς. (άρθρο 15,3).

Η διάταξη αυτή, σε αντιδιαστολή με την παράγραφο 1 του άρθρου 15, που αναφέρει τη ρητή απαγόρευση άσκησης των υ/β δραστηριοτήτων κατά το άρθρο, εντός των εναλίων αρχαιολογικών χώρων, επιτρέπει την υπό όρους άσκηση της υποβρύχιας δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές, βαθυσκάφη και άλλα μέσα επισκόπησης του βυθού στις λοιπές θαλάσσιες περιοχές, λίμνες και ποταμούς της ελληνικής επικράτειας, για λόγους προστασίας της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι όροι άσκησης καθορίζονται με Κοινή Απόφαση των Υπουργών Πολιτισμού και Εμπορικής Ναυτιλίας[25].

Η παράγραφος αυτή αναφέρεται στις λοιπές θαλάσσιες περιοχές, που δεν είναι μεν χαρακτηρισμένες ως ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι, αλλά με σοβαρότατες ενδείξεις υπάρξεως εναλίων αρχαίων, που λόγω της πραγματικής δυσχέρειας

εντοπισμού τους δεν έχουν ακόμη οριοθετηθεί, και ως εκ τούτου συντρέχουν λόγοι προστασίας τους. Έτσι, για λόγους προστασίας της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς κρίνεται σκόπιμο, πριν από κάθε υποβρύχια δραστηριότητα, δυνάμενη να βλάψει άμεσα ή έμμεσα τα ενάλια αρχαία, να ζητείται προηγουμένως σχετική άδεια από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία καθορίζει κατά περίπτωση όρους και προϋποθέσεις.

Είναι σαφές ότι η γενική διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 15 είναι προληπτικού χαρακτήρα, διότι η άσκηση των ως άνω δραστηριοτήτων δεν απαγορεύεται, όπως εσφαλμένα έχει ερμηνευθεί, αλλά αντιθέτως προβλέπεται ο καθορισμός όρων άσκησης της υ/β δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές, όσο και των βαθυκαφών[26] και άλλων μέσων επισκόπησης του βυθού[27], καθώς και η διαδικασία χορήγησης αδειας για τις περιοχές εκείνες, που δεν είναι μεν χαρακτηρισμένες ως ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι, αλλά που συγκεντρώνουν σοβαρότερες ενδείξεις ύπαρξης εναλίων αρχαίων που δεν έχουν ακόμη εντοπισθεί.

Η πρόοδος της τεχνολογίας και η ανάπτυξη νέων τρόπων υποβρύχιας έρευνας έχουν ανοίξει νέες δυνατότητες προσέγγισης της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς ακόμη και σε μεγάλα βάθη. Η μεγάλη πυκνότητα των εναλίων αρχαίων ανά τις ελληνικές θάλασσες προκύπτει από τις ιστορικές πηγές και τη βιβλιογραφία, κυρίως όμως από το μέγεθος των τυχαίων παραδόσεων, υποδείξεων αλλά και κατασχέσεων εναλίων αρχαίων που καταλήγουν στην Υπηρεσία[28], καθώς και από το πρόγραμμα χαρτογράφησης των ελληνικών βυθών που έχει καθιερώσει η ΕΕΑ σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών του Υπουργείου Ανάπτυξης από το 2000.

Η πρόθεση και το πνεύμα του Νομοθέτη είναι η διενέργεια αρχαιολογικού ελέγχου πριν από την άσκηση οιασδήποτε υ/β δραστηριότητας, για την οποία απαιτείται άδεια του ΥΠΠΟ κατά την προβλεπόμενη από την ισχύουσα νομοθεσία διαδικασία, πολλώ μάλλον που ο εντοπισμός των εναλίων αρχαίων είναι δυσχερέστατος λόγω της φύσεως του περιβάλλοντος χώρου εντός του οποίου αυτά ευρίσκονται[29].

Για τη διευκόλυνση των ενασχολούμενων με τις υ/β δραστηριότητες καθορίζονται οι θαλάσσιες περιοχές, στις οποίες οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να ασκούνται χωρίς την απαιτούμενη άδεια του ΥΠΠΟ, ενώ στις λοιπές, επειδή

συντρέχουν λόγοι προστασίας της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς, κρίνεται σκόπιμο πριν από κάθε δραστηριότητα δυνάμενη να βλάψει άμεσα ή έμμεσα τα ενάλια αρχαία να ζητείται προηγουμένως σχετική άδεια από την Υπηρεσία που καθορίζει κατά περίπτωση όρους και προϋποθέσεις[30].

Η διάταξη 15,3 αντιστοιχεί στα άρθρα 6,4 και κυρίως το 10,1 του ν. 3028/2002 που αφορούν στις χερσαίες αρχαιότητες, κυρίως όμως ανταποκρίνεται στο άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως του Λονδίνου, 1969, για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς, έχει κυρωθεί από το νόμο 1127/1981, ΦΕΚ Α΄ 32, καθώς και στο άρθρο 2 της αναθεώρησης της Συμβάσεως, Βαλέττα 1992, όπου αναφέρεται ρητά στις ενάλιες - υποβρύχιες αρχαιότητες[31].

4. Γύρω από ενάλια μνημεία και γύρω από αρχαιολογικούς χώρους είναι δυνατόν να ορίζεται περιοχή στην οποία δεν επιτρέπονται οι παραπάνω δραστηριότητες χωρίς προηγούμενη άδεια (Ζώνη Προστασίας), που χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου (άρθρο 15,4).

Η ειδική διάταξη είναι κατ' εφαρμογήν των άρθρων 12, 13 και 17, που αφορούν αντίστοιχα στην οριοθέτηση αρχαιολογικών χώρων και ζωνών προστασίας γύρω από ενάλια μνημεία και ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους[32]. Η διάταξη έχει επίσης γενικό κανονιστικό περιεχόμενο και σε εφαρμογή της δίνεται στον Υπουργό Πολιτισμού η δυνατότητα εκδόσεως Αποφάσεως, ύστερα από γνώμη του αρμοδίου Αρχαιολογικού Συμβουλίου, με την οποία να απαγορεύεται η άσκηση των δραστηριοτήτων που αναγράφονται στην παράγραφο 15,3 χωριστά για κάθε περίπτωση, π.χ. υποβρύχια επισκόπηση και κατάδυση, εντός των ζωνών προστασίας των ενάλιων αρχαιολογικών χώρων[33].

5. Απαγορεύεται η εκτέλεση κάθε μορφής λιμενικού έργου χωρίς προηγούμενη άδεια, που χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού[34] ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Η άδεια αυτή προηγείται από όλες τις άδειες που αφορούν στην εκτέλεση του έργου και τα στοιχεία της αναγράφονται με ποινή ακυρότητας στις υπόλοιπες άδειες που απαιτούνται[35] (άρθρο 15,5).

Για την χορήγηση αδειας εκτελέσεως πάσης φύσεως λιμενικών εγκαταστάσεων αρμόδιος είναι ο Υπουργός Πολιτισμού[36], αρμοδιότητα που μεταβιβάστηκε στον

Προϊστάμενο της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων.

III. Λοιπές ρυθμίσεις του ν. 3028/2002 που αφορούν στα ενάλια αρχαία και στην άσκηση της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας

Εκτός από το άρθρο 15 που αναφέρεται αποκλειστικά στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους, η διαχείριση της υ/β αρχαιολογικής κληρονομιάς εμπίπτει και σε άλλες διατάξεις του ν. 3028/2002, στις οποίες αναγνωρίζεται ομοίως η ιδιοτυπία που χαρακτηρίζει τα ενάλια αρχαία σε ό,τι αφορά την άσκηση της υποβρύχιας αρχαιολογίας αυτής καθ' εαυτής, ως υποκλάδου της αρχαιολογικής επιστήμης. Έτσι στις οικείες διατάξεις που διέπουν στην αρχαιολογική έρευνα, οι υ/β αρχαιολογικές έρευνες τυγχάνουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης και εξαιρούνται των γενικών ρυθμίσεων ως προς τη διάρκεια διεξαγωγής και ολοκλήρωσης της έρευνας, συντήρησης, μελέτης και δημοσίευσης του αρχαιολογικού υλικού, που διπλασιάζεται στην περίπτωση των εναλίων αρχαιολογικών ερευνών[37].

Ειδικότερα εκτός από το άρθρο 1, παρ. 2[38]:

- Άρθρο 2 ββ: Δυνάμει της διάταξης του άρθρου μπορούν να κηρυχθούν ως διατηρητέα πολιτιστικά αγαθά τα μεταγενέστερα του 1830[39] νεώτερα ναυάγια ή εκείνα των πολεμικών πλοίων[40] σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 6 και 20.

- Άρθρο 2 γγ: ως «ακίνητα μνημεία» νοούνται και όσα «παραμένουν στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών καθώς και τα μνημεία που βρίσκονται στον βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών και δεν είναι δυνατόν να μετακινηθούν χωρίς βλάβη της αξίας τους ως μαρτυριών ... καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους». Οι αρχαίοι καταποντισμένοι οικισμοί και τα αρχαία ναυάγια θεωρούνται ως ακίνητα μνημεία και προστατεύονται αυτοδικαίως από τον ν. 3028/2002[41]. Τυχόν μετακίνησή τους ή ανέλκυσή τους στην περίπτωση των ναυαγίων, συνεπάγεται καταστροφή της μαρτυρίας που έχουν ως μνημεία[42].

- Άρθρο 2,γ: «Ως αρχαιολογικοί χώροι νοούνται εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον, που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα»[\[43\]](#).

- Άρθρο 2, δ: «Ως ιστορικοί τόποι νοούνται είτε εκτάσεις στην ξηρά ή στην θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς που αποτέλεσαν ή που υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν το χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων ...». Δυνάμει του άρθρου κηρύσσονται θαλάσσιες περιοχές όπου διαδραματίστηκαν ναυμαχίες ή εντοπίζονται ιστορικά ναυάγια, αλλά και μεμνονομένα αντικείμενα, (π.χ. αμφορείς, άγκυρες, κ.λπ.), που χρήζουν προστασίας «λόγω της ... εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, .. βιομηχανικής ή έν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους» ως «σύνθετα έργα του ανθρώπου».

- Άρθρο 3β: Το περιεχόμενο της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς συνίσταται, μεταξύ άλλων, και στην «... αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της» καθώς και 3γ: «στην αποτροπή της παράνομης ανασκαφής και κλοπής και της παράνομης εξαγωγής». Η διάταξη αυτή σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 15, 3 ως προς τον έλεγχο της υ/β δραστηριότητας στις θαλάσσιες περιοχές αποβλέπει στην αποτροπή της άμεσης και έμμεσης βλάβης των αρχαίων.

- Άρθρο 6,1,β,γ και 2: Το άρθρο 6 εντάσσεται στις Γενικές Διατάξεις του νόμου για τα ακίνητα μνημεία και αφορά στις διακρίσεις και το χαρακτηρισμό τους. Δυνάμει της διάταξης της παραγράφου 1. περίπτωση β' και γ' καθώς και της παραγράφου 2, τα ναυάγια πλοίων που χρονολογούνται στους νεώτερους χρόνους μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ακίνητα μνημεία[\[44\]](#).

- Άρθρο 7, 2: Η παράγραφος 2 του άρθρου αναφέρει ότι «τα ακίνητα μνημεία που αποκαλύφθηκαν ή αποκαλύπτονται κατά την εκτέλεση ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ανήκουν κατά κυριότητα στο Δημόσιο, είναι εκτός συναλλαγής και ανεπίδεκτα χρησικτησίας».

- Άρθρο 8, 2: Η διάταξη της παραγράφου αναφέρεται στην υποχρέωση της

Υπηρεσίας, εν προκειμένω της αρμόδιας Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ, να λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα φύλαξης και προστασίας των ακινήτων εναλίων αρχαίων[45].

- Άρθρο 8, 5: Η διάταξη αφορά στη δήλωση, την υπόδειξη ακινήτων αρχαίων και την αμοιβή. Η παράγραφος 5 αναφέρει ρητά ότι «προκειμένου για ενάλια αρχαία, αν εκείνος που τα δηλώνει δεν είναι κύριος ή μισθωτής του μέσου με το οποίο εντοπίστηκαν, η αμοιβή επιμερίζεται μεταξύ του κυρίου ή μισθωτή του μέσου και εκείνου που τα δηλώνει». Δυνάμει της διάταξης αυτής επιμερίζεται σε ποσοστό 50% η αμοιβή για υπόδειξη ή ανέλκυση εναλίων αρχαίων[46] από κυβερνήτη σκάφους που δεν είναι απαραίτητα και ο ιδιοκτήτης του αλλά απλώς το έχει εκμισθώσει[47].

- Άρθρο 8,6,γ: Η διάταξη αναφέρει ρητά ότι «δεν καταβάλλεται επίσης αμοιβή σε όποιον ανακαλύπτει ή βρίσκει αρχαίο προβαίνοντας σε δραστηριότητες που αντίκεινται στις διατάξεις της νομοθεσίας για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς» [48].

- Άρθρο 9, 2: Η διάταξη προβλέπει, μεταξύ άλλων, τη διαδικασία αρχαιολογικής τεκμηρίωσης που ακολουθεί η Υπηρεσία για τη διατήρηση ή μη ακινήτων αρχαίων σε περίπτωση που πλήττονται από κάποιο έργο [49].

- Άρθρο 10: Το άρθρο εντάσσεται στο κεφάλαιο που αφορά στις επεμβάσεις σε ακίνητα μνημεία και στο περιβάλλον τους. Στην περίπτωση των εναλίων αρχαίων πρέπει αυτό να συνδυασθεί με τις διατάξεις του άρθρου 15 παράγραφος 1 [50].

- Άρθρο 12: Αφορά στην κήρυξη, οριοθέτηση ή αναοριοθέτηση των αρχαιολογικών χώρων βάσει των αρχαιολογικών δεδομένων[51]. Στην περίπτωση των εναλίων αρχαιολογικών χώρων, όπως και στους χερσαίους, η οριοθέτησή τους προϋποθέτει έρευνα πεδίου, η οποία όμως απαιτεί διπλάσιο χρόνο απ' ότι για τους χερσαίους, κατά το άρθρο 73,13. Η οριοθέτηση των εναλίων αρχαιολογικών χώρων προϋποθέτει τον εντοπισμό τους, εγχείρημα ιδιαίτερα χρονοβόρο και πολυέξοδο, δεδομένου ότι στις περισσότερες περιπτώσεις τα αρχαιολογικά δεδομένα συνιστούν σοβαρές ενδείξεις υπάρξεως εναλίων αρχαίων, χωρίς να καθορίζεται όμως το συγκεκριμένο σημείο της θαλάσσιας περιοχής προέλευσής τους. Για το λόγο αυτό ο νομοθέτης προβλέπει διαδικασία αδειας για την άσκηση υ/β δραστηριότητας στις

θαλάσσιες περιοχές της χώρας για λόγους προστασίας της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς κατά τις διατάξεις του άρθρου 15,3 του νόμου.

- Άρθρο 12, 4: Αυστηρά ερμηνεία των διατάξεων της παραγράφου 4 του άρθρου αυτού, *«απαιτείται η γνώμη των καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού για υφιστάμενες δραστηριότητες της αρμοδιότητάς του ..»*, σημαίνει ότι για περιπτώσεις λιμενικών έργων, ποντίσιες καλωδίων, ιχθυοκαλλιέργειες, οστρακαλιείες κ.λπ., πρέπει να ζητείται η γνώμη των Υπουργών Εμπορικής Ναυτιλίας, Γεωργίας, Εθνικής Αμύνης (ΓΕΝ) και Ανάπτυξης.

- Άρθρο 16: Δυνάμει του άρθρου αυτού μπορούν να κηρυχθούν ως ενάλιοι ιστορικοί τόποι, θαλάσσιες περιοχές όπου διαδραματίστηκαν ιστορικές ναυμαχίες σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 2,δ[52].

- Άρθρο 20: Το άρθρο εντάσσεται στις γενικές διατάξεις των κινητών μνημείων και αφορά στις διακρίσεις και το χαρακτηρισμό τους. Δυνάμει των διατάξεων των παραγράφων 1,δ και κυρίως 6 μπορούν ομοίως να χαρακτηρίζονται ως μνημεία τα σύγχρονα νεώτερα ναυάγια[53], *«.... κατ' εξαίρεση, να χαρακτηρίζονται μνημεία, ομοειδείς κατηγορίες κινητών πολιτιστικών αγαθών που παρουσιάζουν ιδιαίτερη κοινωνική, τεχνική, λαογραφική, εθνολογική ή εν γένει ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική σημασία εφ' όσον σπανίζουν, ο ατομικός προσδιορισμός τους είναι δυσχερής και συντρέχει κίνδυνος απώλειας ή καταστροφής τους»*. Αξίζει να σημειωθεί ότι η δυνατότητα αποχαρακτηρισμού των κινητών μνημείων, που εξασφαλίζουν τόσο η παράγραφος 5, *«Η απόφαση χαρακτηρισμού ... μπορεί να ανακαλείται μόνο για πλάνη περί τα πράγματα....»* όσο και η παράγραφος 7 *«Η ανάκληση της απόφασης χαρακτηρισμού μεμωνομένου μνημείου εφ' όσον το συγκεκριμένο κινητό...»* δεν αναφέρονται στις ομοειδείς κατηγορίες κινητών πολιτιστικών αγαθών, υπό την έννοια της παραγράφου 6 αλλά σε *«μεμωνομένα κινητά μνημεία»*. Επίσης στην παράγραφο 3 του άρθρου γίνεται αναφορά στις *«λιμενικές αρχές»*, ως αρμόδιες αποδέκτριες της περίληψης της εισήγησης της Υπηρεσίας, εν προκειμένω της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων, όσον αφορά στο χαρακτηρισμό κινητών εναλίων μνημείων.

- Άρθρο 23: Στις διατάξεις του εμπίπτουν περιπτώσεις κατοχής εναλίων αρχαίων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, όπως π.χ. οι αμφορείς.

- Άρθρο 24: Στην παρ. 1 περιγράφεται η εν γένει διαδικασία δηλώσεως και υποδείξεως κινητών μνημείων που σε ό,τι αφορά στα ενάλια αρχαία οφείλει να γίνεται χωρίς υπαίτια καθυστέρηση στην πλησιέστερη αρμόδια αρχαιολογική, αστυνομική ή λιμενική αρχή. Στην οικεία διάταξη της παρ. 5, που αφορά στη δήλωση και την υπόδειξη κινητών μνημείων καθώς και στην χορήγηση αμοιβής, *«προκειμένου για ενάλια αρχαία, εάν εκείνος που τα δηλώνει ή τα υποδεικνύει δεν είναι κύριος ή μισθωτής του μέσου με το οποίο εντοπίζονται, η αμοιβή επιμερίζεται μεταξύ του κυρίου ή μισθωτή του μέσου και εκείνου που τα υποδεικνύει»* [54]. Δηλαδή στην περίπτωση που εκείνος που τα δηλώνει δεν είναι ο κύριος ή μισθωτής του μέσου, η αμοιβή επιμερίζεται με απόφαση του ΥΠΠΟ. Στην παρ. 6 περίπτωση «γ» αντιθέτως η αμοιβή δεν καταβάλλεται όταν ο υποδείξας έχει προβεί σε δραστηριότητα που αντιβαίνει στις διατάξεις της νομοθεσίας, εν προκειμένω σε παραβίαση των διατάξεων του άρθρου 15 [55].

- Άρθρα 35: Στη διάταξη που αφορά στην *«Έννοια αρχαιολογικής έρευνας πεδίου»*, ως τοιαύτη νοείται επίσης η έρευνα *«του βυθού της θάλασσας ή του πυθμένα λιμνών ή ποταμών που έχει ως σκοπό τον εντοπισμό ή την αποκάλυψη αρχαίων μνημείων, είτε αυτή συνίσταται σε ανασκαφή, χερσαία ή ενάλια, είτε σε επιφανειακή έρευνα είτε σε επιστημονική έρευνα που διενεργείται με γεωφυσικές ή άλλες μεθόδους»* [56].

- Άρθρο 38: Αφορά στις *«Άλλης μορφής αρχαιολογικές έρευνες»*. Στην παρ. 2 προβλέπεται η απαγόρευση χωρίς άδεια της υπηρεσίας της χρήσης ανιχνευτών μετάλλων ή άλλων οργάνων διασκόπησης για τη διερεύνηση του βυθού ή του πυθμένα χωρίς την άδεια της Υπηρεσίας.

- Άρθρο 39: το άρθρο ρυθμίζει τα περί *«Δημοσιεύσεων αποτελεσμάτων ανασκαφών και άλλων αρχαιολογικών ερευνών»*, μεταξύ των οποίων και τα χρονικά όρια εντός των οποίων οι διευθύνοντες συστηματικές ή άλλης μορφής αρχαιολογικές έρευνες οφείλουν να δημοσιεύουν τα αποτελέσματα των ερευνών τους. Η ιδιομορφία των εναλίων αρχαίων συνεπάγεται χρονοβόρες υποβρύχιες αρχαιολογικές έρευνες και δυσκολίες στη διεξαγωγή τους, καθώς και στη συντήρησή τους. Έτσι στην παρ. 7 του ιδίου άρθρου αναφέρεται ρητά ότι *«οι προθεσμίες των προηγούμενων παραγράφων είναι διπλάσιες προκειμένου για ενάλιες αρχαιολογικές έρευνες»*.

- Άρθρο 50: Στην παρ. 5, γ, α αναφέρεται ρητά η αρμοδιότητα του Κεντρικού Συμβουλίου να γνωμοδοτεί για ζητήματα που σχετίζονται με «μνημεία, χώρους και τόπους που βρίσκονται ... στη θάλασσα ή σε ποταμούς ή σε λίμνες». Τέλος,

- Άρθρο 73: Αφορά σε «Μεταβατικές και ειδικές διατάξεις». Η παρ. 13 αναφέρεται στην οριοθέτηση σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 12, παρ. 1 των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων εντός τριετίας, προθεσμία που διπλασιάζεται σύμφωνα με το τελευταίο εδάφιο της ίδιας παραγράφου, για τους ίδιους λόγους που προβλέπεται διπλασιασμός των προθεσμιών στο άρθρο 39.

IV. Νόμος «περί Αιγιαλού και Παραλίας» 2971/2001[\[57\]](#)

Στα άρθρα 11 και 12 του ν. 2971/2001 προβλέπεται η διαδικασία αδειοδότησης, εκτός των άλλων συναρμοδίων Υπηρεσιών, και από την αρμόδια υπηρεσία του ΥΠΠΟ, εν προκειμένω την ΕΕΑ, για κάθε είδους έργα που εκτελούνται στον αιγιαλό πέραν των λιμενικών, όπως π.χ. προστατευτικά έργα προσχώσεων, εγκαταστάσεις πλωτών εξεδρών κ.λπ.[\[58\]](#). Η διάταξη του άρθρου 13 εξασφαλίζει τη διαχείριση σε μέρος του ΥΠΠΟ των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και πολιτιστικού ενδιαφέροντος σε αιγιαλό και παραλία, που η απλή χρήση τους παραχωρείται ή που εκμισθώνονται για τουριστικούς λόγους και για την άσκηση δραστηριοτήτων, προς εξυπηρέτηση των λουομένων ή για την αναψυχή του κοινού.

Το πρώτο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 13 του ν. 2971/2001 αντικαταστάθηκε με το ν. 3207/2003 [\[59\]](#) και η σύμφωνη γνώμη του ΥΠΠΟ είναι πλέον απαραίτητη, όταν η παραχώρηση αιγιαλού ή παραλίας αφορά αρχαιολογικό χώρο, μνημεία ή ιστορικούς τόπους, που τους περιβάλλει, ή εντός των οποίων βρίσκονται.

V. Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων

α) Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων, ΕΕΑ, ιδρύθηκε το 1976[60] με ειδικό ιδρυτικό νόμο. Εδρεύει στην Αθήνα με αρμοδιότητα που εκτείνεται σε όλη την ελληνική επικράτεια για την ενάλια, λιμναία και ποτάμια αρχαιολογική και πολιτιστική εν γένει κληρονομιά, καθώς και για κάθε έργο και δραστηριότητα που επηρεάζει την ως άνω κληρονομιά[61].

Ειδικότερα η ΕΕΑ είναι αρμόδια για: α) τον εντοπισμό και την έρευνα των διαπιστωθέντων ναυαγίων αρχαίων πλοίων, οικισμών ή αρχαίων κτισμάτων που βρίσκονται εντός των θαλασσών, λιμνών και ποταμών, τη μέριμνα για τη διασφάλιση αυτών και την ανέλκυση ναυαγίων, β) τη συντήρηση εναλίων αρχαίων γ) την οργάνωση μουσείων εναλίων αρχαίων, δ) την εποπτεία του έργου του Ινστιτούτου Εναλίων Δραστηριοτήτων[62], Ωκεανογραφικών Ιδρυμάτων και αποστολών.

β) Η ΕΕΑ ενόψει του ιδρυτικού της Νόμου αλλά και της ιδιοτυπίας του αντικειμένου της, αποτελεί Ειδική Περιφερειακή Υπηρεσία[63] και ως τέτοια υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΓΔΑΠΚ) του Υπουργείου Πολιτισμού [βλ. πιν. Α].

Η διάρθρωση της ΕΕΑ συγκροτείται από: α) το Τμήμα Εναλίων Αρχαιολογικών Χώρων, Μνημείων και Ερευνών, β) το Τμήμα Τεκμηρίωσης, Δημοσίευσης και Αρχείου, γ) το Τμήμα Αρχαιολογικών Έργων και Συντήρησης Κτιριακών Εγκαταστάσεων, δ) το Τμήμα Συντήρησης, ε) το Τμήμα Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης[64].

Τέλος, βάσει του ισχύοντος από το 2003 Οργανισμού του ΥΠΠΟ προβλέπεται να λειτουργήσουν Γραφεία Εναλίων Αρχαιοτήτων στο Νομό Θεσσαλονίκης και στην Περιφέρεια Κρήτης, με έδρα αντιστοίχως τη Θεσσαλονίκη και το Ηράκλειο, τα οποία υπάγονται στην Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων[65]. Τέλος, παράρτημα της Εφορείας λειτουργεί ήδη από τη δεκαετία του 1980 στο Νιόκαστρο την Πύλου Μεσσηνίας.

γ) Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων καλείται να εφαρμόσει τις προβλεπόμενες από την Αρχαιολογική Νομοθεσία και τη νομολογία διατάξεις για την προστασία των εναλίων αρχαιοτήτων. Όπως όλες οι Εφορείες Αρχαιοτήτων έτσι και η ΕΕΑ επιτελεί εξ ίσου διοικητικό και επιστημονικό έργο[66].

δ) Στο πλαίσιο της λειτουργίας της ΕΕΑ εντάσσεται και το έργο του «Κέντρου Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών–Αρχαιολογικού Πάρκου Μεθώνης», που υπάγεται στο Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεως Εκτελέσεως Αρχαιολογικών Έργων[67].

VI. Προβλήματα προστασίας εναλίων αρχαίων

Η φύση και μόνο του περιβάλλοντος χώρου στον οποίο βρίσκονται και εντοπίζονται οι ενάλιες αρχαιότητες είναι καθοριστική όχι μόνον για τη μεθοδολογία που εφαρμόζεται στην υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα και ανασκαφή αλλά και για τον τρόπο διαχείρισης της υποβρύχιας αρχαιολογικής κληρονομιάς. Τα προβλήματα προστασίας της διαφοροποιούνται και είναι μεγαλύτερα από εκείνα των αρχαιοτήτων που βρίσκονται στην ξηρά.

Οι δυσκολίες διαχείρισης και προστασίας των εναλίων αρχαιολογικών χώρων οφείλονται εν πολλοίς στους ακόλουθους παράγοντες:

1. Το φυσικό περιβάλλον:

- ι) Σε αντίθεση με τις περισσότερες χερσαίες αρχαιότητες, που εντοπίζονται ευκολότερα με προσιτό τρόπο, οι ενάλιες αρχαιότητες δεν είναι ακόμη όλες γνωστές, ώστε να οριοθετηθούν επακριβώς οι θαλάσσιες περιοχές με ζώνες προστασίας και να αστυνομευθούν.
- ιι) Οι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι και δη τα ναυάγια, όπως είναι φυσικό, δεν περιφράσσονται. Ως εκ τούτου, αντιμετωπίζουν εγγενή προβλήματα και δυσκολίες στη φύλαξη και την αστυνόμευσή τους.

2. Η γεωμορφολογία της Ελλάδος:

- ι) Η Ελλάδα μετά τη Νορβηγία είναι η χώρα με το μεγαλύτερο ανάπτυγμα ακτογραμμής, που ανέρχεται σε 17.000 περίπου χιλιόμετρα, και αντιστοιχεί στο 25% της συνολικής ακτογραμμής της Μεσογείου.
- ιι) Οι ελληνικές θάλασσες είναι αρχιπελαγικές, εφόσον περικλείουν νησιωτικά συμπλέγματα που αριθμούν περί τα 3500 νησιά. Οι παράγοντες αυτοί δεν επιτρέπουν την επί μονίμου ή διαρκούς βάσεως αστυνόμευση και φύλαξη των εναλίων αρχαιολογικών χώρων από τις Λιμενικές Αρχές, ούτε την τοποθέτηση αρχαιοφυλάκων.

3. Η ιδιαιτερότητα της φύσεως των εναλίων αρχαίων:

Οι ενάλιες αρχαιότητες τόσο των αβαθών όσο και των βαθέων υδάτων κινδυνεύουν εξ ίσου από κάθε είδους παράνομη ή ανεξέλεγκτη δραστηριότητα, εφόσον αυτά κείνται στην επιφάνεια του πυθμένα της θάλασσας.

αρχαία λιμάνια

I. Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι σε μικρά βάθη

καταποντισμένοι οικισμοί

ι) Κίνδυνοι από φυσικά φαινόμενα, γεωφυσικές μεταβολές, κλπ.

ιι) Κίνδυνοι από επεμβάσεις του ανθρώπινου παράγοντα:

α) δημόσια ή ιδιωτικά έργα, λιμενικά έργα μεγάλης ή μικράς εμβελείας [\[68\]](#),

β) διάφορες αλιευτικές δραστηριότητες σε αβαθή νερά, με τη χρήση μηχανικών αλιευτικών μεθόδων [\[69\]](#), όπως π.χ. η οστρακαλιεία με αργαλειό, σε αντίθεση με την περισυλλογή οστράκων με τα χέρια και με τη χρήση συμβατικών μεθόδων,

γ) λαθρανασκαφές [\[70\]](#).

αρχαία ναυάγια

II. Ενάλιες αρχαιότητες σε μεγαλύτερα βάθη

μεμονωμένες αρχαιότητες

ι) Κίνδυνος καταστροφής του φορτίου (κυρίως αμφορείς) που είναι εκτεθειμένο στην επιφάνεια του πυθμένα από υ/β δραστηριότητες όπως:

α) Συστηματική αλιεία με μηχανικούς τρόπους, π.χ. μηχανότρατα

β) Ποντίσεις καλωδίων, αγωγών

γ) Γεωτρήσεις

δ) Υ/β δραστηριότητες [\[71\]](#).

Οι δραστηριότητες με ενδεχόμενο βλάβης επί των εναλίων αρχαίων ανά κατηγορία συνοψίζονται επιγραμματικά ως εξής :

Αρχαία Λιμάνια } Αγκυροβολία

ή

Καταποντισμένοι οικισμοί

} Οικιστική ανάπτυξη

Νέα λιμενικά έργα

Εκμετάλλευση αιγιαλού & παραλίας

Παράκτια αλιεία

Παράκτια κτίσματα

} Οστρακαλιεία

} Υπόγειοι & υποβρύχιοι αγωγοί

Ναυάγια

} Αλιεία ανοικτής θαλάσσης με μηχανικά μέσα

} Οστρακαλιεία

} Ποντίσεις καλωδίων και αγωγών

} Γεωτρήσεις

Παράνομη υ/β δραστηριότητα

Οι παραβιάσεις της νομοθεσίας με επιβλαβείς επιπτώσεις επί των εναλίων αρχαίων συνοψίζονται επιγραμματικά ως εξής:

- Αυθαίρετες κατασκευές λιμενικών έργων
- Καταπατήσεις αιγιαλών
- Παραβιάσεις όρων και αυθαίρετες τροποποιήσεις εγκεκριμένων μελετών στην εκτέλεση έργων.
- Αυθαίρετες εγκαταστάσεις μονάδων υδατοκαλλιεργειών-ιχθυοκαλλιεργειών κ.λπ.
- Επεκτάσεις μονάδων χωρίς άδεια του ΥΠΠΟ
- Μηχανικοί τρόποι αλιείας
- Χρήση δυναμίτιδας
- Ανεξέλεγκτη αυτόνομη κατάδυση χωρίς άδεια του ΥΠΠΟ
- Χρήση ηλεκτρονικών μέσων επισκόπησης και τουριστικών υποβρυχίων χωρίς άδεια από το ΥΠΠΟ.

VII. Μέτρα προστασίας

Το γεγονός ότι το αρχαιολογικό και γενικότερα το πολιτιστικό απόθεμα που κείται στο βυθό των θαλασσών ελαττώνεται δραματικά ανάγκασε την Ελληνική Πολιτεία να θεσπίσει νομοθετικές ρυθμίσεις για την ενίσχυση της προστασίας της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς^[72]. Έτσι, σε εφαρμογή των διατάξεων που

προβλέπονται από το νομικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε ανωτέρω προχώρησε στη λήψη περαιτέρω μέτρων για την προστασία της υ/β αρχαιολογικής κληρονομιάς που συνοψίζονται [\[73\]](#) ως εξής:

- Η αστυνόμευση των ελληνικών θαλασσών και του αιγιαλού για την καταστολή φαινομένων παράνομης υποβρύχιας δραστηριότητας. Τούτο αποτελεί αποκλειστική ευθύνη και αρμοδιότητα των κατά τόπους Λιμενικών Αρχών [\[74\]](#).
- Η κήρυξη εναλίων αρχαιολογικών χώρων ως χρηζόντων ειδική νομική προστασία [\[75\]](#).
- Η κήρυξη ναυαγίων πλοίων και αεροσκαφών βυθισμένων άνω των 50 ετών [\[76\]](#).
- Ο έλεγχος χρήσης ανιχνευτών μετάλλων και μηχανημάτων επισκόπησης του βυθού [\[77\]](#).
- Η χορήγηση αμοιβών για τις υποδείξεις ναυαγίων και τις παραδόσεις αρχαιοτήτων που προέρχονται από τη θάλασσα [\[78\]](#).
- Η συστηματική υ/β ερευνητική επισκόπηση για την ψηφιακή χαρτογράφηση των ελληνικών βυθών και η σύσταση αρχείου ναυαγίων και εναλίων αρχαιολογικών χώρων στην Εφορεία Εναλίων που εντοπίζονται στις ακτογραμμές της ελληνικής επικράτειας [\[79\]](#).
- Η κωδικοποίηση θαλασσίων περιοχών, που έχουν ελεγχθεί αρχαιολογικά, ανά την επικράτεια για την άσκηση οστρακαλιείας και για την άσκηση υ/β δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές για αναψυχή σε θαλάσσιες περιοχές της ελληνικής επικράτειας, όπου δεν εντοπίζονται αρχαία ναυάγια.

_ IX. Παράνομες ενέργειες εις βάρος της υ/β αρχαιολογικής κληρονομιάς

Τα μέτρα και τα κριτήρια που προαναφέρθηκαν δεν επαρκούν συχνά για να προστατεύσουν τις ενάλιες αρχαιότητες. Εν τούτοις, παρά τις δυσχέρειες που

αντιμετωπίζουν στην εφαρμογή και κατά συνέπεια στην αποτελεσματικότητα των μέτρων που παρουσιάστηκαν ανωτέρω η «καθολική προστασία» [blanket protection][80] που προβλέπεται στην αρχαιολογική νομοθεσία για την αρχαιολογική εν γένει κληρονομιά έχει διασώσει σε μεγάλο βαθμό την ενάλια αρχαιολογική κληρονομιά σε σχέση με τις άλλες χώρες της μεσογειακής λεκάνης.

Σύμφωνα με τις καταγγελίες που περιέρχονται στην Εφορεία Εναλίων μέσω των Λιμενικών Αρχών αλλά και της Δ/σης Αρχαιοκαπηλείας της Ελληνικής Αστυνομίας προκύπτει ότι το μέτρο ελέγχου της υ/β δραστηριότητάς με αναπνευστικές συσκευές παραβιάζεται συστηματικά[81]. Έτσι ορισμένοι, που η κατάδυση αποτελεί γι' αυτούς μέρος της επαγγελματικής τους ενασχόλησης, παραβιάζουν ποικιλοτρόπως τις διατάξεις της αρχαιολογικής νομοθεσίας[82], αφαιρώντας αντικείμενα από τα αρχαία ναυάγια με αποτέλεσμα την ολοσχερή, τις περισσότερες φορές, καταστροφή ενός αρχαιολογικού χώρου που αποτελεί «κλειστό σύνολο».

Από την άλλη, η παράνομη άσκηση υ/β δραστηριότητας με αυτόνομη αναπνευστική συσκευή για λόγους αναψυχής, τις περισσότερες φορές συνεπάγεται και ενέργειες που αποβαίνουν επιβλαβείς για την υ/β αρχαιολογική κληρονομιά.

Οι ενέργειες αυτές αποσκοπούν είτε:

α) Στην απόκτηση ενός αρχαίου αντικειμένου εν είδει αναμνηστικού από κάποιο συγκεκριμένο ναυάγιο για προσωπική κατοχή. Οι περιπτώσεις αυτές είναι οι πλέον συνήθεις. Οι ιδιώτες εν τούτοις συχνά δηλώνουν τα αντικείμενα αυτά στην Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων[83], προκειμένου να νομιμοποιήσουν την απόκτησή τους, έστω και εκ των υστέρων, με τις προβλεπόμενες από τη νομοθεσία διαδικασίες χορήγησης άδειας κατοχής.

β) Στην παράνομη εμπορεία αρχαιοτήτων. Τα αρχαία αντικείμενα από ναυάγια, που εντοπίζονται σε απομακρυσμένες θαλάσσιες περιοχές, και τις περισσότερες φορές είναι «σημειωμένα» στην ακτογραμμή, ανελκύονται παράνομα και προωθούνται στο εξωτερικό από τη θάλασσα με σκοπό την εμπορεία τους από οργανωμένα δίκτυα παράνομης διακίνησης αρχαιοτήτων που τροφοδοτούν την διεθνή αγορά έργων τέχνης[84].

Σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα που περιήλθαν στην Εφορεία Εναλίων προέρχονται από παρόμοιες αρχαιοκαπηλικές ενέργειες στην θάλασσα[85], ενώ οι εμπορικοί αμφορείς είναι εκείνοι που αποτελούν το κατ' εξοχήν και πλέον σύνηθες αντικείμενο αρχαιοκαπηλείας από τα αρχαία ναυάγια.

Το άρθρο 15 καθιστά σαφές το θεσμικό πλαίσιο προστασίας και διαχείρισης των εναλίων αρχαίων, τα παραπτώματα και τις κυρώσεις. Η αποτελεσματικότητά του εξαρτάται περισσότερο από εκείνους που καλούνται να εφαρμόσουν και να σεβασθούν το νόμο παρά από την ίδια την νομοθεσία.

Ο ν. 3028/2002 συνιστά μια υποσχόμενη νομοθεσία αλλά ο χρόνος θα δείξει κατά πόσο διασφαλίζει όντως την προστασία και τη διαχείριση της υ/β αρχαιολογικής κληρονομιάς[86].

Χ. Η προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς κατά το διεθνές δίκαιο[87]

1. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, 1982[88].

Τα άρθρα 149 και 303[89] αναφέρονται ρητά στην ανάγκη προστασίας υπέρ του συνόλου της ανθρωπότητας των αρχαιολογικών και ιστορικών αντικειμένων που βρίσκονται στη θάλασσα[90].

2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς της Βαλέττα, 1992, αποτελεί αναθεώρηση της Σύμβασης του Λονδίνου του 1969. Το άρθρο 2,ii αναφέρεται ρητά στην αναγνώριση της αρχαιολογικής κληρονομιάς και την ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας: «τη δημιουργία εφεδρικών αρχαιολογικών ζωνών, ακόμη κι όταν δεν υπάρχουν ορατά λείψανα στην επιφάνεια του εδάφους ή μέσα στο νερό, για τη διατήρηση της υλικής μαρτυρίας, η οποία θα αποτελέσει αντικείμενο μελέτης για τις μεταγενέστερες γενεές»[91].

Έτσι συμπληρώνεται το άρθρο 2[92] της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς του Λονδίνου (1969) που κυρώθηκε με το ν. 1127/1981, ΦΕΚ Α΄/32.

3. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εισήγαγε την υποβρύχια αρχαιολογία στα πεδία εφαρμογής των πολιτιστικών δράσεων της ύστερα από πρωτοβουλία της Ελληνικής Προεδρίας το 1994[93].

4. Η Σύμβαση της Ουνέσκο για την Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Παρίσι 2001[94].

Η Σύμβαση της Ουνέσκο για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί το διεθνές θεσμικό πλαίσιο με σκοπό να εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό την προστασία της κληρονομιάς αυτής.

Οι γενικές αρχές που εκφράζει η Σύμβαση είναι:

Ως υ/β πολιτιστική κληρονομιά ορίζεται κάθε ίχνος ανθρώπινης παρουσίας πολιτιστικού, ιστορικού ή αρχαιολογικού χαρακτήρα που έχει βυθιστεί μερικώς ή εντελώς περιοδικά ή δια παντός εδώ και τουλάχιστον 100 χρόνια. Πρωταρχική προτεραιότητα είναι η κατά χώραν διατήρηση της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς, προτού επιτραπεί ή αναληφθεί οιαδήποτε επέμβαση σε αυτή.

Οι επεμβάσεις στη υ/β πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να γίνονται κατά προτίμηση με τεχνικές και μη καταστρεπτικές έρευνες για την ανέλκυση των αντικειμένων. Η υ/β πολιτιστική κληρονομιά δεν πρέπει να αποτελεί αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης.

Καμία δραστηριότητα που αφορά στην υ/β πολιτιστική κληρονομιά δεν υπόκειται στο δίκαιο της ναυαγιοειρεσίας ή ανέλκυσης θησαυρών εκτός εάν: γίνεται κατ' εντολή των αρμοδίων υπηρεσιών, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση, και εξασφαλίζει τη μέγιστη προστασία της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς κατά τις επιχειρήσεις ανέλκυσης. Οι επεμβάσεις στην υ/β πολιτιστική κληρονομιά δεν πρέπει να διαταράσσουν χωρίς λόγο ιερούς τόπους και ανθρώπινα λείψανα.

Η υπεύθυνη και αβλαβής προσέγγιση του κοινού στην κατά χώρα υ/β πολιτιστική κληρονομιά ενθαρρύνεται με σκοπό την παρατήρηση και τεκμηρίωση καθώς και τη διεθνή συνεργασία. Κάθε ανακάλυψη ή επέμβαση στην υ/β πολιτιστική κληρονομιά που εντοπίζεται εντός της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης, της υφαλοκρηπίδας του παρακτίου κράτους ή στα διεθνή υπόκειται σε σαφές σύστημα δήλωσης γνωστοποίησης και αδειοδότησης. Ειδική μεταχείριση επιφυλάσσεται στα πολεμικά πλοία και άλλα κρατικά πλοία ή στρατιωτικά αεροσκάφη που απολαμβάνουν ασυλίας. Πριν από κάθε επέμβαση προηγείται περιγραφτικός σχεδιασμός που πρέπει να εγκριθεί από τις αρμόδιες αρχές.

Είναι απαραίτητο να προωθηθεί η επιμόρφωση, η μεταφορά τεχνολογίας, καθώς και η διάδοση της ενημέρωσης και να ευαισθητοποιηθεί και να επιμορφωθεί το κοινό για την αξία και το ενδιαφέρον της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τα Κράτη-Μέλη που θα επικυρώσουν τη Σύμβαση δεσμεύονται να υιοθετήσουν τα αναγκαία μέτρα για να διασώσουν την υ/β πολιτιστική κληρονομιά προς όφελος της ανθρωπότητας, εφαρμόζοντας για αυτό το σκοπό τα πλέον πρόσφορα μέσα που διαθέτουν ανάλογα με τις δυνατότητές τους.

Ειδικότερα στο πλαίσιο της Σύμβασης:

- Τα Κράτη-Μέλη συνεργάζονται και επικουρούνται αμοιβαία, προκειμένου να εξασφαλίσουν την προστασία και τη διαχείριση της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Μοιράζονται κατά το δυνατό τις πληροφορίες που διαθέτουν για την υ/β πολιτιστική κληρονομιά.
- Λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να ευαισθητοποιήσουν το κοινό για την αξία της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Συνεργάζονται για τη διάδοση της επιμόρφωσης στην υ/β αρχαιολογία καθώς και για τις τεχνικές διατήρησης της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Συμμετέχουν στις δραστηριότητες της Ουνέσκο σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης, όπως π.χ. οι διασκέψεις των κρατών ή οι συναντήσεις σε συμβουλευτικό ή

τεχνικό επίπεδο.

- Επωφελούνται της τεχνικής βοήθειας της Ουνέσκο, στο πλαίσιο του προϋπολογισμού της, ώστε να επεξεργασθούν σχετική εθνική νομοθεσία για την εφαρμογή της Σύμβασης.

Η έλλειψη νομικού πλαισίου προστασίας για την αρχαιολογική-πολιτιστική κληρονομιά και δή για την υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά που κείται στα διεθνή ύδατα ώθησε πολλές χώρες να θεωρούν την Σύμβαση ως το καταφύγιο που θα τους διασφάλιζε αυτή την προστασία, σε αντίθεση με την Ελλάδα που διέθετε πάντοτε ισχυρό θεσμικό πλαίσιο προστασίας για τις αρχαιότητες.

Η αποχή που σημείωσε η Ελλάδα από την ψηφοφορία του τελικού κειμένου της Συμβάσης, που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση της ΟΥΝΕΣΚΟ το Νοέμβριο του 2001, προκάλεσε εντύπωση ίσως και έκπληξη σε όσους γνώριζαν ότι η Ελλάδα, ως κατ'εξοχή χώρα με πλούσιο αρχαιολογικό απόθεμα και αυστηρές νομοθετικές διατάξεις καθολικής προστασίας, υπήρξε από τους πλέον ένθερμους υποστηρικτές για την καθιέρωση ενός νέου οργάνου προστασίας για την υ/β πολιτιστική κληρονομιά. Εν τούτοις, η ελληνική αντιπροσωπεία διατήρησε σοβαρές επιφυλάξεις κατά την διαμόρφωση του τελικού κειμένου, διότι οι διατάξεις της Σύμβασης είναι αμφίβολο κατά πόσο θα λειτουργήσουν αποτελεσματικά ως εργαλείο για την προστασία της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ θίγουν σοβαρά ζητήματα που άπτονται των δικαιωμάτων άσκησης της εθνικής δικαιοδοσίας της χώρας ακόμη και εντός των χωρικών υδάτων της.

[1] Το 1825-1826 εκδόθηκαν διατάγματα που όριζαν μέτρα προστασίας των αρχαιοτήτων. Τα μέτρα πολλαπλασιάστηκαν επί κυβερνήσεως Ιωάννου Καποδίστρια (1828-1831). Με τη σύσταση του νεώτερου ελληνικού κράτους δεν υφίσταντο συστηματικές διατάξεις για την προστασία των αρχαιοτήτων, ενώ αρμόδιος κρατικός φορέας ήταν το Υπουργείο επί των Εκκλησιαστικών.

[2] Β. Χ. Πετράκου, Η απαρχή της ελληνικής Αρχαιολογίας και η ίδρυση της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Ο Μέντωρ, έτ. 17ο, τεύχος 73, Δεκ. 2004, σ. 112-222.

[3] 10/22-5-1834, βλ. *Ε. Φ. Δωρή*, Το Δίκαιον των Αρχαιοτήτων, Αθήναι 1985, σ. 29 επ.

[4] Γενικότερα για τα λοιπά νομοθετήματα που θεσπίζουν επί μέρους μέτρα προστασίας της αρχαιολογικής κληρονομιάς βλ. *Ε. Φ. Δωρή*, Το Δίκαιον των Αρχαιοτήτων, Αθήναι 1985 και *Π. Σκουρή - Ε. Τροβά*, Προστασία Αρχαιοτήτων και πολιτιστικής κληρονομιάς, Σάκκουλα 2003.

[5] Αυτόθι, σ. 39 επ. Για τη νομική προστασία των αρχαίων στον βυθό βλ. επίσης *Εμ. Ρούκουνας*, Ποιοι νόμοι προστατεύουν τα αρχαία στο βυθό, *Αρχαιολογία*, τεύχος 8, Αύγουστος 1983, σ. 8 επ.

[6] Η θάλασσα, λίμνες και ποτάμια της χώρας αποτελούν δημόσιο κτήμα και ως εκ τούτου δεν τίθεται θέμα ιδιοκτησιακού καθεστώτος αυτών των αρχαιοτήτων, όπως συμβαίνει αντίστοιχα με τα χερσαία αρχαία, που τυχόν ανευρίσκονται σε ιδιωτικό, δημόσιο, δημοτικό ή μοναστηριακό χώρο.

[7] Το Σύνταγμα της Γ΄ Εθνικής Συνέλευσης της Τροιζήνος του 1827, θεσπίζει εν τούτοις την απαγόρευση πώλησης και εξαγωγής αρχαιοτήτων εκτός Ελλάδος.

[8] Η αρμόδια για τις ενάλιες αρχαιότητες Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού ιδρύθηκε με το ν. 406/76, άρθρο 6 παρ. 1 [ΦΕΚ 207/ Α΄]. Υπάγεται απ' ευθείας στην Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων του Υπουργείου και η αρμοδιότητα της καλύπτει τις θαλάσσιες περιοχές και τους αιγιαλούς σε όλη την επικράτεια. Βλ. κατ. σ. ΙΙΙ.

[9] Σχ. νομολογία ΣτΕ 3146/1986, 1097/1987, 2300/1997, 3478/2000.

[10] ΦΕΚ 153, Α΄, 28 -6- 2002. Βλ. *Π. Σκουρή - Ε. Τροβά*, Προστασία Αρχαιοτήτων και πολιτιστικής κληρονομιάς, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003.

[11] Π.χ. Με το νέο νόμο διευρύνεται ή έννοια του αρχαίου, με την οποία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους μέχρι και το 1830 σε αντιδιαστολή με τον ΚΝ 5351/32 που προστάτευε αυτοδικαίως τις μέχρι το 1453 αρχαιότητες, ενώ για τα μεταγενέστερα μνημεία κινητά και ακίνητα απαιτούνταν ειδικός χαρακτηρισμός.

[12] Ο Κ.Ν. 5351/32 δεν παρείχε νομοθετική εξουσιοδότηση στον Υπουργό Πολιτισμού για την έκδοση αποφάσεων κανονιστικού περιεχομένου, που να ρυθμίζουν τα περί καταδύσεων ψυχαγωγίας κ.λπ. για λόγους προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

[13] Πρβλ. άρθρο 1, «Ορισμοί», της Σύμβασης της ΟΥΝΕΣΚΟ 2001 για την «Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Επίσης βλ. *Patrick J. O'Keefe*, *Shipwrecked heritage: A Commentary on the Unesco Convention on Underwater Cultural Heritage*, IAL 2002, σ. 40-47, καθώς και σχετικά σχόλια του Αμερικανικού Ινστιτούτου Αρχαιολογίας «The Archaeological Institute of America (AIA), Comments on the UNESCO/UN Division of Ocean Affairs and the Law of the Sea Draft Convention Protection of the Underwater Cultural Heritage» στην έκδοση *Lyndel V. Prott and Ieng Srong*, *BACKGROUND MATERIALS ON THE PROTECTION OF THE UNDERWATER CULTURAL HERITAGE*, UNESCO - NAUTICAL ARCHAEOLOGY SOCIETY, 1999, σ. 174 επ.

[14] Οι καταβυθισμένοι οικισμοί και το άμεσο περιβάλλον τους προστατεύονται αυτοδικαίως εξ ορισμού βάσει των άρθρων 2 γ και 2γγ του ν. 3028/02, που αναφέρονται στα «ακίνητα μνημεία». Στα ακίνητα μνημεία συμπεριλαμβάνονται και τα ναυάγια ως *sui generis* κατηγορίας πολιτιστικού αγαθού, δηλαδή ως ενδιάμεση κατηγορία «ακινήτου - κινητού» ενάλιου μνημείου εφ' όσον τα αρχαία ναυάγια εξομοιώνονται με τα αρχαία ναυάγια με αρχαιολογικούς χώρους.

[15] Είναι αποδεκτό ότι με το νομικό όρο «ναυάγιο» εννοείται όχι μόνον το κύτος, με ότι αυτό συνεπάγεται, αλλά και το φορτίο του, ενώ από την άλλη το πλοίο-σκάφος αυτό καθ' εαυτό ισοδυναμεί με πλωτό κτίσμα [Κατά τον εννοιολογικό προσδιορισμό του ν. 2881/01, άρθρο 1 (ΦΕΚ 16, Α', 6-2-2002) ορίζεται ότι «πλοίο ή πλωτό ναυπήγημα αποτελεί ναυάγιο αν παύσει να έχει πλευστότητα και παραμένει ολόκληρο ή κατά μέρος υπό την επιφάνεια της θάλασσας». Υπό τον ίδιο όρο περιλαμβάνονται και η κατασκευή αλλά και το φορτίο του πλοίου]. Για τον ορισμό του «ναυαγίου» γενικά βλ. α) M E E, β) THE OXFORD COMPANION TO SHIPS & THE SEA, Oxford English Dictionary (2nd edn, 1989), γ) THE FACTS ON FILE DICTIONARY OF NAUTICAL TERMS, Thompson Lenfestey, capt. Thompson Lenfestey, Jr., 1994. Ως προς την έννοια του «ναυαγίου» στην υποβρύχια αρχαιολογία βλ. ενδεικτικά α) *Sarah Drogmoole*, *A note on the meaning of "wreck"*, IJNA, 1999, 28.4:319-322, β) *Honor Frost*, *When is a wreck not a wreck ?*, IJNA, 1976, 5.2: 101-105, γ) *N. Τσούχλος*, *Αρχαία Ναυάγια και η ζωή τους μετά θάνατον*, Αρχαιολογία, τευχ. 8, Αύγ. 1983, σ. 29 επ. δ) *G.D.van der Heide*, *Wrecks as ancient monuments*, *Underwater Archaeology, a nascent discipline*, Unesco Paris 1972, σ. 161 επ, ε) *Frederic Dumas*, *Ancient Wrecks, Underwater archaeology, a nascent discipline*, Unesco Paris 1972, σ. 27 επ].

[16] Πρόκειται για αβαρίες ή τυχαίες απορρίψεις από το φορτίο του πλοίου, όπως άγκυρες, αμφορείς, έρμα κ.λπ.

[17] Σχετικά βλ. Δ. Μιχαήλ, *Τα αρχαιολογικά και ιστορικά αντικείμενα της υφαλοκρηπίδας. Το διεθνές δίκαιο και το Αιγαίο*, Αθήνα 1983. Anastasia Strati, *Greece Legal protection of the underwater cultural heritage: National and International Perspectives*, IAL. σ. 65-85.

[18] Περί του ορισμού των θαλασσίων ζωνών κατά το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας βλ. *Κ. Ιωάννου*, κ.αλ. , Δίκαιο της Θάλασσας, Αθήνα 2000. Για την νομική προστασία των αρχαίων στο βυθό κατά το Διεθνές Δίκαιο βλ. επίσης *Εμ. Ρούκουνας*, Ποιοι νόμοι προστατεύουν τα αρχαία στο βυθό, *Αρχαιολογία*, τεύχος 8, Αύγουστος 1983, σ. 8 επ.

[19] Π.χ. αρχαία ναυάγια που εντοπίστηκαν νοτίως του Καστελλορίζου. Ο εντοπισμός τους έγινε από ιδιωτική αμερικανική εταιρεία που λειτουργούσε για λογαριασμό μεσογειακού κράτους, στο οποίο είχε δοθεί σχετική άδεια έρευνας στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Οι ελληνικές αρχές δεν ενημερώθηκαν αρμοδίως για τον εντοπισμό του, αλλά το πληροφορήθηκαν από δημοσίευμα του περιοδικού *Archaeology* και την ιστοσελίδα της εταιρείας *Nauticos Corporation*, που είχε αναλάβει την υ/β έρευνα για λογαριασμό του ως άνω κράτους. Εν τούτοις στην άδεια που εξέδωσαν οι αρμόδιες ελληνικές αρχές υπήρχε ρήτρα, κατά την οποία σε περίπτωση εντοπισμού αρχαιοτήτων έπρεπε να ειδοποιηθούν οι αρμόδιες ελληνικές αρχές (Αρχείο ΕΕΑ).

[20] Βλ. Η Σύσταση 848 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υποβρύχια αρχαιολογία βασίζεται στην έκθεση *John Roper*, *The Underwater Cultural Heritage*, Strasbourg 1978. Η πλέον πρόσφατη Σύσταση 1486 (2000) (*Recommandation on Maritime and Fluvial Cultural Heritage*), σχετικά με την ενάλια και ποτάμια πολιτιστική κληρονομιά βασίζεται στην έκθεση του βρετανού *Edward O' Hara* (doc. 8867 και doc. 8867, Annexe), μέλους της Επιτροπής Πολιτισμού και Παιδείας του Συμβουλίου της Ευρώπης. Γενικότερα για το ιστορικό από τις διαπραγματεύσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης μέχρι την Σύμβαση της Ουνέσκο του 2001 βλ. *David Blackman*, *The protection of the Underwater Cultural Heritage: The History of the Debate*, *Strumenti per la protezione del patrimonio culturale marino*, 113-121.

[21] *Convention sur la Protection du Patrimoine Culturel Subaquatique*, Παρίσι, 2 Νοεμβρίου 2001.

[22] Η Ελλάδα απείχε από την ψηφοφορία για λόγους που εκτίθενται στην επεξηγηματική δήλωση, που κατατέθηκε κατά τη Γ. Συνέλευση της ΟΥΝΕΣΚΟ στο Παρίσι το Νοέμβριο 2001 (Αρχείο ΕΕΑ).

[23] Π.χ. η αγκυροβολία πλοίων ή η ιχθυοκαλλιέργεια στον όρμο του Ναυαρίνου επιτρέπεται κατ' εξαίρεση σε καθορισμένη περιοχή, ενώ στον υπόλοιπο όρμο ισχύει η γενική απαγόρευση του άρθρου.

[24] Η Κοινή Υπουργική Απόφαση Υπουργών Πολιτισμού, Γεωργίας και Εμπορικής Ναυτιλίας αναπνευστικές συσκευές αποκλειστικά για ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ41/11228/1865/9-2-04, ΦΕΚ 336/Β/11-2-04 καθορίζει τους όρους αγκυροβολίας και άσκησης αλιείας και της υ/β δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές, κατ' εφαρμογή του άρθρου 15,2. Έτσι στους ενάλιους

αρχαιολογικούς χώρους : 1. Επιτρέπονται μόνον : α) η προσωρινή αγκυροβολία, β) η υ/β δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές με αποκλειστικό σκοπό την επιθεώρηση υφάλων πλωτών ναυπηγημάτων και πλοίων, υπό την εποπτεία της αρμόδιας λιμενικής αρχής, γ) η υ/β δραστηριότητα με επιστημονικούς σκοπούς, υπό την εποπτεία και της αρμόδιας Λιμενικής Αρχής, δ) η επαγγελματική αλιεία με επιτρεπόμενα αλιευτικά μέσα και μεθόδους, ε) η οστρακαλιεία κατά περίπτωση και ύστερα από άδεια του ΥΠΠΟ και χωρίς τη χρήση μηχανικών μέσων (τσουγκράνα και αργαλειό). 2. Δεν επιτρέπονται : α) η εγκατάσταση μόνιμου αγκυροβολίου, β) οι εργασίες καθαρισμού υφάλων ή μεγάλης έκτασης επισκευές πλωτών ναυπηγημάτων και πλοίων, γ) η υ/β δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές για σκοπούς ψυχαγωγικούς ή εκπαιδευτικούς εκμάθησης καταδύσεων, δ) η αλιεία με συρόμενα εργαλεία, η οστρακαλιεία με μηχανικά μέσα, η σπογγαλιεία καθώς και η αλιεία με ψαροντούφεκο, ε) η εγκατάσταση υδατοκαλλιεργειών. Οι ίδιες διατάξεις ισχύουν και για τους ενάλιους ιστορικούς τόπους. Ιδιαίτερα η άσκηση οστρακαλιείας διέπεται από τις διατάξεις του π.δ. 86/98 (ΦΕΚ78/Α/10-4-1998) και σύμφωνα με την υπ' αριθ. Μ.3143.3/1/14-2-1989 εγκύκλιο της Διεύθυνσης Λιμενικής Αστυνομίας του ΥΕΝ, με σκοπό την καλύτερη προστασία του ενάλιου αρχαιολογικού πλούτου της χώρας, για την άσκηση της οστρακαλιείας, απαιτείται και η έγκριση της αρμόδιας υπηρεσίας του ΥΠΠΟ, της ΕΕΑ. Οι ελεύθερες για την άσκηση οστρακαλιείας, θαλάσσιες περιοχές της χώρας, ανέρχονται μέχρι σήμερα στις 19 ανά την επικράτεια και έχουν οριοθετηθεί ηλεκτρονικά από τον τοπογράφο Μηχανικό της ΕΕΑ κ. *Ι. Μπαξεβανάκη* (Αρχείο ΕΕΑ). Η ΕΕΑ χορηγεί κατά περίπτωση άδειες οστρακαλιείας και πέραν των οριοθετημένων θαλασσίων περιοχών. Σχετικά με την αλιεία με ψαροντούφεκο η Δ/ση Λιμενικής Αστυνομίας του ΥΕΝ εξέδωσε την εγκύκλιο με αριθ. 2118.2/15/04/15-6-04.

[\[25\]](#) Κ.Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ41/42813/2830/2-9-2003, ΦΕΚ 1498/Β/10-10-2003, περί «Ορισμού όρων άσκησης υποβρυχίων δραστηριοτήτων με αναπνευστικές συσκευές, βαθυσκάφη ή άλλα μέσα επισκόπησης του βυθού, κατ' εφαρμογή του άρθρου 15, παρ. 3, του ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Στην παράγραφο 1 της εν λόγω Κ.Υ.Α. αναφέρεται ρητά ότι: «*Οι υποβρυχίες δραστηριότητες με αναπνευστικές συσκευές, βαθυσκάφη ή άλλα μέσα επισκόπησης του βυθού, σε θαλάσσιες περιοχές, λιμένες και ποταμούς της Ελληνικής Επικράτειας, επιτρέπεται να ασκούνται στις περιοχές που ορίζονται στην παράγραφο 2 της παρούσης με τους παρακάτω όρους...*». Η Κ.Υ.Α. ορίζει με συντεταγμένες επί χάρτου της Γ.Υ.Σ. τις περιοχές εκείνες, στις οποίες επιτρέπεται η άσκηση των υ/β δραστηριοτήτων με αναπνευστικές συσκευές, βαθυσκάφη ή άλλα μέσα επισκόπησης βυθού. Η παράγραφος 2 της Κ.Υ.Α. αφορά στον κατάλογο με τις θαλάσσιες περιοχές ανά νομό στις οποίες, προς διευκόλυνση των ενασχολούμενων, οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να ασκούνται χωρίς την απαιτούμενη άδεια του ΥΠΠΟ. Τέλος, η παράγραφος 3 αναφέρει ρητά ότι «*για τις λοιπές θαλάσσιες περιοχές που δεν περιλαμβάνονται στην προηγούμενη παράγραφο καθώς και στις περιοχές που προβλέπονται στις παρ. 1, 2, και 4 του άρθρου 15 του ν.*

3028/2002 [δηλ. τους κηρυγμένους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους] και στις οποίες υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις παρουσίας καταλοίπων ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς, η υποβρύχια δραστηριότητα κατά την παρ. 3 του άρθρου 15 του ν. 3028/2002 ασκείται ύστερα από έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, μετά από γνώμη του Συμβουλίου. Η σχετική έγκριση δεν χορηγείται στην περίπτωση κατά την οποία διαπιστωθεί ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς». Η παράγραφος αυτή αναφέρεται στις λοιπές θαλάσσιες περιοχές, που δεν είναι χαρακτηρισμένες μεν ως ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι, αλλά που συντρέχουν λόγοι προστασίας της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς, επειδή υπάρχουν σοβαρότατες ενδείξεις υπάρξης εναλίων αρχαίων, που λόγω της πραγματικής δυσχέρειας εντοπισμού τους δεν έχουν ακόμη οριοθετηθεί, και ως εκ τούτου κρίνεται σκόπιμο, πριν από κάθε δραστηριότητα, δυνάμενη να βλάψει άμεσα ή έμμεσα τα ενάλια αρχαία, να ζητείται προηγουμένως σχετική άδεια από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία καθορίζει κατά περίπτωση όρους και προϋποθέσεις.

[26] Η λειτουργία των βαθυσκαφών για τουριστικούς λόγους επιτρέπεται βάσει του Γενικού Κανονισμού Λιμένος με αριθμό 35 με τίτλο «Υποθαλάσσια αναψυχή και περιήγηση με υποβρύχιο σκάφος», ΦΕΚ 702/Β΄/4-6-2003, στον οποίο όμως δεν λαμβάνονται υπ' όψη οι διατάξεις του άρθρου 15 του ν. 3028/02.

[27] Ο όρος μέσα επισκόπησης βυθού είναι γενικός, δεδομένου ότι η τεχνολογία εξελίσσεται ραγδαία, δεν ορίζεται σε ποιά μέσα αναφέρεται η διάταξη. Εκτός των υποβρυχίων φωτογραφικών και κινηματογραφικών μηχανών, περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων η βυθιζόμενη υποβρύχια κάμερα (dropped camera), το υ/β τηλεκατευθυνόμενο τηλεοπτικό όχημα (Remotely Operated Vehicle, R.O.V.), το αυτόνομο υποβρύχιο όχημα (Autonomous Operated Vehicle, AUV), το ηχοβολιστικό πλευρικής σαρώσεως (Side Scan Sonar, S.S.S.) κ.ά.

[28] Το Αρχείο Ναυαγίων της ΕΕΑ λειτουργεί ηλεκτρονικά από το 2000, ως τράπεζα δεδομένων. Στις ελληνικές θάλασσες έχουν καταγραφεί ήδη περί τα 1000 ναυάγια.

[29] «Οι ως άνω ρυθμίσεις του ν. 3028/2002 είναι σύμφωνες προς το Σύνταγμα και την επί του θέματος νομολογία και επιλύουν το ζήτημα. Η προστασία της εναλίου πολιτιστικής κληρονομιάς είναι απόλυτα συμβατή με το σύστημα κανόνος (απαγόρευση) - εξαιρέσεως (άδεια) σε «ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους» και αφετέρου με την άσκηση του σχετικού ατομικού δικαιώματος (υπό προϋποθέσεις που υπαγορεύονται από την ανάγκη προστασίας των ως άνω αρχαίων). Με ρητή διάταξη του νόμου παρέχεται εξουσιοδότηση για την θέσπιση (γενικώς) όρων και περιορισμών, η ισχύς των οποίων ενεργοποιείται πάντοτε ενόψει συγκεκριμένου χώρου (και ενδεχομένως, της προστατευτικής αυτού ζώνης), τον οποίο αφορά η άδεια που αναφέρεται σε υπάρχουσες ενάλιες αρχαιότητες (ατομική ρύθμιση)» (Νομική γνωμοδότηση, βλ. Αρχείο ΕΕΑ).

[30] Η διαδικασία χορήγησης άδειας για την άσκηση υ/β δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές βασίζονταν στο άρθρο 1, Γ', 1 και 2, του π.δ. 16/80, σύμφωνα με το οποίο στον Προϊστάμενο της ΕΕΑ, πέραν των γενικών αρμοδιοτήτων του άρθρου 1α του αυτού Διατάγματος, μεταβιβάστηκαν ειδικότερα και οι αρμοδιότητες που αναφέρονται στο άρθρο 1, Γ', 1 και 2, ήτοι: η χορήγηση άδειας υ/β δραστηριότητας (άρθρο 1α, 50 του ΚΝ 5351/32) και η χορήγηση αδειάς εκτελέσεως πάσης φύσεως λιμενικών εγκαταστάσεων (άρθρο 50 και 52 του ΚΝ 5351/32).

[31] Βλ. κατωτέρω κεφ. Χ, σημ. 90 και σημ. 91.

[32] Αντίστοιχες διατάξεις προστασίας ισχύουν και σε άλλες χώρες με πλούσια ενάλια πολιτιστική κληρονομιά, όπως στην Ιταλία, όπου π.χ. στην ζώνη προστασίας Α στον βυθισμένο αρχαιολογικό πάρκο της Baia απαγορεύεται ακόμη και η απλή κολύμβηση (βλ. Dec. No 303/2/02/7-8-2002 του Ministero dell' Ambiente e della Tutela del Territorio για το Parco Sommerso di Baia).

[33] Η Κοινή Υπουργική Απόφαση Υπουργών Πολιτισμού, Γεωργίας και Εμπορικής Ναυτιλίας ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ41/11228/1865/9-2-04, ΦΕΚ 336/Β/11-2-04 καθορίζει τους όρους αγκυροβολίας και άσκησης αλιείας και της υ/β δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές, κατ' εφαρμογή του άρθρου 15,2. Έτσι, στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους: 1. Επιτρέπονται μόνο: α) η προσωρινή αγκυροβολία, β) η υ/β δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές με αποκλειστικό σκοπό την επιθεώρηση υφάλων πλωτών ναυπηγημάτων και πλοίων, υπό την εποπτεία της αρμόδιας λιμενικής αρχής, γ) η υ/β δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές αποκλειστικά για επιστημονικούς σκοπούς, υπό την εποπτεία και της αρμόδιας Λιμενικής Αρχής, δ) η επαγγελματική αλιεία με επιτρεπόμενα αλιευτικά μέσα και μεθόδους, ε) η οστρακαλιεία κατά περίπτωση και ύστερα από άδεια του ΥΠΠΟ και χωρίς την χρήση μηχανικών μέσων (τσουγκράνα και αργαλειό). 2. Δεν επιτρέπονται: α) η εγκατάσταση μόνιμου αγκυροβολίου, β) οι εργασίες καθαρισμού υφάλων ή μεγάλης έκτασης επισκευές πλωτών ναυπηγημάτων και πλοίων, γ) η υ/β δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές για σκοπούς ψυχαγωγικούς ή εκπαιδευτικούς εκμάθησης καταδύσεων, δ) η αλιεία με συρόμενα εργαλεία, η οστρακαλιεία με μηχανικά μέσα, η σπογγαλιεία, καθώς και η αλιεία με ψαροντούφεκο και ε) η εγκατάσταση υδατοκαλλιεργειών. Οι ίδιες διατάξεις ισχύουν και για τους ενάλιους ιστορικούς τόπους. Ιδιαίτερα η άσκηση οστρακαλιείας διέπεται από τις διατάξεις του π.δ. 86/98 (ΦΕΚ78/Α/10-4-1998) και σύμφωνα με την υπ' αριθ. Μ.3143.3/1/14-2-1989 εγκύκλιο της Διεύθυνσης Λιμενικής Αστυνομίας του ΥΕΝ, με σκοπό την καλύτερη προστασία του ενάλιου αρχαιολογικού πλούτου της χώρας, για την άσκηση της οστρακαλιείας, απαιτείται και η έγκριση της αρμόδιας υπηρεσίας του ΥΠΠΟ, της ΕΕΑ. Οι ελεύθερες για την άσκηση οστρακαλιείας θαλάσσιες περιοχές της χώρας ανέρχονται μέχρι σήμερα στις 19 ανά την επικράτεια και έχουν οριοθετηθεί ηλεκτρονικά από τον τοπογράφο Μηχανικό της ΕΕΑ κ. Ι. Μπαξεβανάκη (Αρχείο ΕΕΑ). Η ΕΕΑ χορηγεί κατά

περίπτωση άδειες οστρακαλιείας και πέραν των οριοθετημένων θαλασσίων περιοχών. Σχετικά με την αλιεία με ψαροντούφεκο η Δ/νση Λιμενικής Αστυνομίας του ΥΕΝ εξέδωσε την εγκύκλιο με αριθ. 2118.2/15/04/15-6-04.

[34] Τόσο τα λιμενικά έργα όσο και η υ/β δραστηριότητα κρίθηκαν από τη νομολογία ως περίπτωσης έργων δυνάμενων να βλάψουν τα ενάλια αρχαία. Για την χορήγηση αδειάς εκτέλεσης πάσης φύσης λιμενικών εγκαταστάσεων κατά το π.δ. 16/80, άρθ. 1 στοιχ. Γ2 αρμόδιος ήταν ο Προϊστάμενος της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων. Η αρμοδιότητα αυτή επανήλθε στον Υπουργό Πολιτισμού με το ν. 3028/02. Κατά τον *Ευ. Δωρή* «είναι αδιάφορο εάν ο λιμένας ή ο θαλάσσιος χώρος όπου πρόκειται να εκτελεσθούν λιμενικές εγκαταστάσεις είναι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι. Το γεγονός ότι οι εργασίες θα εκτελεσθούν στην θάλασσα αρκεί εφ' όσον κατά την ερμηνεία του νομοθέτη, κατά τα άρθρα 50 του ΚΝ 5351/32 «Περί Αρχ/των» αντικείμενα προστασίας του αρχ/κού νόμου ήταν επίσης ο βυθός και η υφαλοκρηπίδα της θαλάσσης», βλ. *Ευ. Δωρή*, Το Δίκαιον των Αρχαιοτήτων, Αθήναι 1985, σ. 222.

[35] Ο Γ. Δ/ντής Αρχ/των και Πολιτιστικής Κληρονομιάς και ο Διευθυντής της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων μετέχουν *ex officio* ως μέλη στην Επιτροπή Σχεδιασμού Λιμένων, Ε.Σ.Α.Λ. του ΥΕΝ, που λειτουργεί βάσει του π.δ. 175/2002, ΦΕΚ 158/Α' /5-7-2002. Το ΥΠΠΟ μετέχει επίσης ως μέλος στην Επιτροπή Τουριστικών Λιμένων, που λειτουργεί στο Υπουργείο Τουρισμού και έχει ως αντικείμενο εξέτασης τους τουριστικούς λιμένες και μαρίνες.

[36] Η αρμοδιότητα αυτή μεταβιβάστηκε εν μέρει στον Προϊστάμενο της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων με το άρθρο 1, περ. Ε,3 της υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/15/3696/20-1-04 (ΦΕΚ/Β' /20-1-04) Απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού, εκτός εάν πρόκειται για έργο που πρόκειται να επιχειρηθεί πλησίον χερσαίου μνημείου ή πλησίον εντός χερσαίου αρχαιολογικού χώρου ή ιστορικού τόπου, η άδεια χορηγείται από τον Υπουργό, με γνώμη του αρμόδιου Τοπικού ή Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου. Η ερμηνευτική εγκύκλιος εν τούτοις δεν είναι σαφής ως προς τις κατηγορίες λιμενικών έργων, για τα οποία αρμόδια να χορηγεί άδεια είναι η ΕΕΑ.

[37] Άρθρο 39, 7.

[38] Βλ. ανωτ. Κεφ. ΙΙ,2,β.

[39] Τα μέχρι του 1830 πολιτιστικά αγαθά προστατεύονται αυτοδικαίως από τις διατάξεις του ν. 3028/02.

[40] Με την Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/48604/3385/5-9-2003, ΦΕΚ 1701/Β' /19-11-2003 και ύστερα από εισήγηση της ΕΕΑ χαρακτηρίσθηκαν ως

πολιτιστικά αγαθά τα ναυάγια πλοίων και αεροσκαφών άνω των 50 ετών από την ημερομηνία ναυάγησής τους. Επίσης, με την ίδια Υπουργική Απόφαση ορίσθηκε ζώνη προστασίας 300 μ. περίξ ενός εκάστου κατά το άρθρο 15,4 του ν. 3028/2002. Επισημαίνεται ότι με την κήρυξη αυτή δεν θίγεται το νομικό καθεστώς των πλοίων, όταν αυτά ναυαγούν, ούτε ο νομικός ορισμός του πολεμικού πλοίου κατά το άρθρο 8,2 της Σύμβασης της Γενεύης του 1958 «Περί ανοιχτής θαλάσσης», ούτε κατά το άρθρο 29 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982. Επίσης, η Υ.Α. δεν συνεπάγεται κατάργηση των δικαιωμάτων που ασκεί το Υπ. Εθν. Αμύνης επί των πολεμικών πλοίων και αεροσκαφών σύμφωνα με τις διατάξεις του ΝΔ 2648/1953 μέσω του Μετοχικού Ταμείου του Πολεμικού Ναυτικού, ούτε το δίκαιο ναυαγιαίρεσης (ν. 2881/2001) ούτε τα δικαιώματα εξακριβωμένων ιδιοκτητών ή άλλων κανόνων ναυτικού δικαίου (Βλ. Αρχείο ΕΕΑ).

[41] Άρθρο 6 παράγραφος 4. Για το διπλό χαρακτήρα των ναυαγίων ως μιάς ενδιάμεσης κατηγορίας ακινήτων - κινητών μνημείων βλ. ανωτ. σ. 3 σημ. 13.

[42] Για τη δυνατότητα μετακίνησης των ακινήτων αρχαίων αποφάινεται ο Υπουργός ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου σε εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 3 του άρθρου 6 , που αφορά στις διακρίσεις ακινήτων μνημείων και το χαρακτηρισμό τους. Η διατήρηση *in situ* των αρχαίων και της εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασική αρχή της διαχείρισης της αρχαιολογικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και ως τέτοια αναγνωρίζεται σε όλα τα κείμενα Διεθνών Συμβάσεων. Πρβλ. άρθρο II,8 της Recommendation on International Principles Applicable to Archaeological Excavations (1956), Άρθρο II,9 της Recommendation concerning the Preservation of Cultural Property Endangered by Public or Private Works (1968), Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (Λονδίνο 1969) που κυρώθηκε με το ν. 1127/1981, ΦΕΚ Α΄ 32, άρθρο 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (αναθεωρημένη) (Βαλέττα, 1992) στο άρθρο 2,ii της ίδιας Σύμβασης γίνεται ειδική μνεία για τη δημιουργία προστατευόμενων αρχαιολογικών χώρων εναλίων αρχαίων. Για όλα τα κείμενα των Συμβάσεων βλ. Δ. Βουδούρη, Α. Στρατή, Η Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο, Κείμενα, Αντ. Ν. Σάκκουλας 1999. Η ίδια αντίληψη για την *in situ* διατήρηση ισχύει και για τα ενάλια αρχαία, πρβλ. άρθρο 2,5 και Κανών 1 του Παραρτήματος της Σύμβασης για την Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Παρίσι 2001 και το άρθρο 1 της Χάρτας του ICOMOS, Charter on the Protection and Management of Underwater Cultural Heritage (Σόφια 1996).

[43] Πρβλ. το άρθρο 15 παρ. 4 για τον καθορισμό ζωνών προστασίας στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους.

[44] Βλ. ανωτ. σημ. 43.

[45] Η ΕΕΑ διενεργεί αυτοψία ενημερώνοντας άμεσα τις κατά τόπους αρμόδιες Λιμενικές Αρχές καθώς και τη Δ/νση Λιμενικής Αστυνομίας του ΥΕΝ και προχωρεί στη διαδικασία κήρυξης του ενάλιου αρχαιολογικού χώρου. Η διενέργεια υ/β ανασκαφής στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους πρέπει να αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη φειδώ από πλευράς αρχαιολογικής δεοντολογίας, λαμβάνοντας υπ' όψη την ιδιομορφία των εναλίων αρχαιολογικών χώρων, του κόστους και της χρονοβόρας διαδικασίας που απαιτεί μια υ/β ανασκαφή.

[46] Πρβλ. άρθρο 24.

[47] Το ΥΠΠΟ, ακολουθώντας την αρχή της ισονομίας, χορήγησε εξ ίσου στον παραδόσαντα καθώς και στον πλοιοκτήτη του σκάφους αμοιβή για την παράδοση κίονα από την Πολύαιγο Μήλου καθώς και στην περίπτωση υπόδειξης και παράδοσης ρωμαϊκών νομισμάτων από την Αστυπάλαια.

[48] Στην περίπτωση των εναλίων αρχαίων εξετάζεται κατά περίπτωση η κάθε υπόθεση, δεδομένου ότι υποδείξεις ή παραδόσεις εναλίων αρχαίων από ερασιτέχνες αυτοδύτες σημαίνει διενέργεια υ/β δραστηριότητας χωρίς την προβλεπόμενη από τις διατάξεις του άρθρου 15,3 άδεια. Το ΥΠΠΟ εν τούτοις στο πλαίσιο της πολιτικής να ενθαρρύνει τις παραδόσεις-υποδείξεις εναλίων αρχαίων και να αποθαρρύνει την αρχαιοκαπηλεία χορηγεί αμοιβές εν πολλοίς αβασάνιστα.

[49] Το 1986 ο προϊστορικός οικισμός ΠΕ II - III στο Πλατυγιάλι Αστακού, «καταχώθηκε» χωρίς να έχει καν ολοκληρωθεί η αρχαιολογική τεκμηρίωσή του προκειμένου να κατασκευασθεί ΝΑ.ΒΙ.ΠΕ. και διαλυτήριο πλοίων, βλ. Αρχείο ΕΕΑ και Κ. Π. Δελαπόρτα - Ηλ. Σπονδύλης, Πλατυγιάλι Αστακού: ένας βυθισμένος πρωτοελλαδικός οικισμός. Πρακτικά Α΄ Αρχαιολογικού και Ιστορικού Συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 1988, σ. 39-46.

[50] Στην περίπτωση των εναλίων αρχαιολογικών χώρων οι ενέργειες που αντιστοιχούν ενδεικτικά στις διατάξεις του άρθρου είναι μεταξύ άλλων οι καθαρισμοί παραλίας υπό όρους (πρβλ. 10.1), η αλίευση ογκολίθων για λιμενικά έργα (πρβλ. 10.2), τα αιολικά πάρκα και οι ιχθυοκαλλιέργειες (πρβλ. 10.3). Το θέμα της «απόστασης από το ακίνητο μνημείο», «της οπτικής επαφής με αυτό», «του χαρακτήρα των ενεργειών» κ.λπ. εξετάζεται κατά περίπτωση από το αρμόδιο Συμβούλιο. Η υ/β δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές κατά τη διάταξη του άρθρου 15.3 αντιστοιχεί με τις περιπτώσεις της παρ. 10.4, ενώ η παρ. 10.5 προβλέπει τη διακοπή εργασιών, που εκτελούνται χωρίς την απαιτούμενη άδεια.

[51] Ως προς τις κηρύξεις και οριοθετήσεις των εναλίων αρχαιολογικών χώρων και δη των ναυαγίων θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ότι σε αρκετές περιπτώσεις δεν υπάρχει δυνατότητα αποτύπωσης ή φωτογράφησης του χώρου. Επίσης, ότι για τα ενάλια

αρχαία που συνορεύουν με αιγιαλό και παραλία οι χάρτες 1: 5.000 δεν είναι οι πλέον ενδεδειγμένοι, σε αντίθεση με τους χάρτες της ΓΥΣ ή τους ναυτικούς, κλίμακα 1: 50.000, για τις περιπτώσεις οριοθέτησης μεγάλων θαλασσίων εκτάσεων.

[52] Βλ. ανωτ. σ. 11.

[53] Λόγω του διττού χαρακτήρα των ναυαγίων ως κινητών-ακινήτων μνημείων, βλ. ανωτ. σημ. 14, για το χαρακτηρισμό τους ως προστατευτέων πολιτιστικών-ιστορικών αγαθών μπορούν να εφαρμοσθούν κατά περίπτωση εξ ίσου οι διατάξεις που αφορούν στα ακίνητα και στα κινητά μνημεία, βλ. ανωτ. σημ. 47.

[54] Η διάταξη προέκυψε από ανάλογες περιπτώσεις παραδόσεων εναλίων αρχαίων προς την ΕΕΑ, π.χ. περίπτωση παράδοσης κίονα από την Πάλαιρο (Αρχείο ΕΕΑ).

[55] Το ΥΠΠΟ αντιμετωπίζει με επιείκεια τις περιπτώσεις τυχαίων ευρέσεων και υποδείξεων εναλίων αρχαίων από επαγγελματίες αλιείς, σπογγαλιείς κ.λπ. ακόμη και εάν πρόκειται για υποδείξεις ήδη γνωστές στην Υπηρεσία.

[56] Λόγω της ιδιαιτερότητας της φύσης του αντικειμένου στην ερμηνευτική εγκύκλιο με αριθ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α3/Φ30/70868/2539/27-11-2002, «Όροι και προϋποθέσεις για τη διενέργεια αρχαιολογικών ερευνών στην Ελλάδα από φορείς εκτός Αρχαιολογικής Υπηρεσίας», η παρ. Β, 1, ιι ανέφερε ρητά ότι ως προς τις ενάλιες αρχαιολογικές έρευνες, αυτές είναι δυνατόν να πραγματοποιούνται μόνο σε συνεργασία με την αρμόδια ΕΕΑ, και ότι σε περίπτωση ερευνητικού προγράμματος που περιλαμβάνει έρευνα πλην του χερσαίου σε ενάλιο χώρο, η εν λόγω έρευνα θα προσμετράται χωριστά στον αριθμό των ερευνών που δικαιούται ο ενδιαφερόμενος φορέας. Λαμβάνοντας υπ' όψη τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το νόμο για τις συνεργασίες, θα ήταν σκοπιμότερο η υποχρεωτική συνεργασία να αφορά μόνο στη διενέργεια αναγνωριστικών ερευνών επιφανείας και όχι στις συστηματικές ανασκαφές των εκτός Υπηρεσίας φορέων, και τούτο διότι οι αναγνωριστικές έρευνες βυθού διαφέρουν από εκείνες των χερσαίων περιοχών τόσο από πλευράς αποτελέσματος όσο και εφαρμογής μηχανημάτων.

[57] ΦΕΚ 285/Α.

[58] Ως προς την εφαρμογή του άρθρου 13 εκδόθηκε η υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/Γ.Υ./Κ.Ε./1104/13-5-2003 εγκύκλιος του Υπουργού Πολιτισμού, με την οποία μεταβιβάζεται στις αρμόδιες κατά τόπους περιφερειακές υπηρεσίες του ΥΠΠΟ η αρμοδιότητα παραχωρήσης διαχείρισης του αιγιαλού και της παραλίας στους οικείους ΟΤΑ ή τον οικείο φορέα διοίκησης και εκμετάλλευσης λιμένα.

[59] Ν. 3207/2003, ΦΕΚ 302/Α/24-12-03, «Ρύθμιση θεμάτων Ολυμπιακής

Προετοιμασίας και άλλες διατάξεις».

[60] Άρθρο 1 του ν. 405/1976 (ΦΕΚ 207/Α/10-8-1976) «Περί ιδρύσεως Εφορειών Αρχαιοτήτων και ρυθμίσεως ετέρων θεμάτων αυτών».

[61] Άρθρο 48, παρ. 1.

[62] Το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών, ΙΕΝΑΕ, ιδρύθηκε το 1973.

[63] Άρθρο 48 του π.δ. 191/2003 (ΦΕΚ 146/Α/13-6-2003), «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού». Από τον Ιδρυτικό Νόμο της η ΕΕΑ αποτελεί Ειδική Περιφερειακή Υπηρεσία που απαιτεί ενιαία πολιτική λόγω της ιδιοτυπίας του πεδίου εφαρμογής του αντικειμένου της, που άπτεται μεταξύ άλλων και θεμάτων Διεθνούς Δικαίου της Θαλάσσης, εν πολλοίς υπό το συντονισμό του Υπουργείου Εξωτερικών και του Υπουργείου Εθνικής Ήμυνας.

[64] Άρθρο 48, παρ. 2

[65] Άρθρο 48, παρ. 3.

[66] Για το επιστημονικό έργο της ΕΕΑ βλ. *Κ.Π. Δελλαπόρτα*, Το Έργον της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων (Χρονικά 1976–1999), ΤΡΟΠΙΣ VII, σ. 903 επ., όπου και συγκεντρωτική βιβλιογραφία καθώς και «Το έργο του ΥΠΠΟ στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς» Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων, 1998, 1, ΤΑΠΑ [1999], σ. 151-153 και 1999, 1 ΤΑΠΑ [2000], σελ. 166-169. Τέλος, για το Έργο της ΕΕΑ κατά το διάστημα από το 1999–2002, ΤΡΟΠΙΣ VIII (υπό έκδοση).

[67] Το 1992 έργο εντάχθηκε στο Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων Εκτέλεσης Αρχαιολογικών Έργων με τον τίτλο «Συντήρηση Φρουρίου Πύλου». Το 1996 το έργο μετονομάστηκε σε «Συντήρηση Φρουρίου Πύλου και Κέντρο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών» και για τον σκοπό αυτό συστήθηκε Ομάδα Εργασίας με αντικείμενο την «εξέταση των θεμάτων συντήρησης, στερέωσης και αναστήλωσης των αρχαιοτήτων της Πύλου». Το 1997 οι αρμοδιότητες και η λειτουργία του Φρουρίου Πύλου επανακαθορίστηκαν με την Υπουργική Απόφαση με αριθ. ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/ΧΩΡΟΙ/62400/2075/4-12-1997: η αναστήλωση και η διαχείριση του αρχαιολογικού χώρου του Φρουρίου ανατέθηκε στην αρμόδια για τα βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία Μεσσηνίας, 5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, ενώ η χρήση του Φρουρίου Πύλου παρέμεινε στην Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων για τις ανάγκες του έργου «ΚΕΑΕ – ΑΠΜ». Με την ίδρυση της 26ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων βάσει του νέου Οργανισμού του ΥΠΠΟ, π.δ. 191/03, η αρμοδιότητα διαχείρισης του αρχαιολογικού χώρου του Φρουρίου Πύλου περιήλθε σ' αυτήν από το 2004.

[68] Χαρακτηριστική περίπτωση καταστροφής ενάλιου αρχαιολογικού χώρου είναι οι εργολαβικές εργασίες στο λιμάνι της Παροικιάς στην Πάρο.

[69] Βλ. ανωτ. ΙΙ 2γ. σημ. 24.

[70] Π.χ. λαθρανασκαφή στον καταποντισμένο οικισμό μεσοελλαδικής περιόδου στη Μεθώνη Μεσσηνίας.

[71] Τα περισσότερα ναυάγια που εντοπίζονται σε βάθος μέχρι 60 μ. περίπου είναι συλλημένα. Σύμφωνα με τα στοιχεία των λιμενικών αρχών και της Διευθύνσεως Δίωξης Αρχαιοκαπηλείας τα περισσότερα προϊόντα αρχαιοκαπηλείας προωθούνται στο εξωτερικό από τη θάλασσα.

[72] Βλ. Γ. Παπαθανασόπουλου, Η υποβρύχια αρχαιολογία και η σημασία της, Αρχαιολογία, τ. 8, Αύγ. 1983, σ.16 επ.

[73] Η διατύπωση του άρθρου 15,3 ως προς τις θαλάσσιες περιοχές σε σχέση με τους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους θα έπρεπε να είναι σαφέστερη προς αποφυγή παρερμηνείας. Η ανεπάρκεια του προϋπολογισμού της Υπηρεσίας, καθώς και η ελλιπής στελέχωση συνιστούν δυσχέρειες στην άσκηση του αρχαιολογικού έργου της Υπηρεσίας.

[74] Σε πολλές περιπτώσεις σημειώνεται δυσχέρεια αστυνόμευσης από την έλλειψη υποδομής των κατά τόπους Λιμεναρχείων.

[75] Εν τούτοις η οριοθέτηση των θαλασσίων περιοχών και η δημοσιοποίηση των εντοπισμένων εναλίων αρχαιολογικών χώρων στην ΕΚ λειτουργεί και αντίστροφα ως προς την προστασία τους εφ' όσον επισημαίνονται επί χάρτου.

[76] Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/48604/3385/5-9-03, ΦΕΚ 1701/Β/19-11-03.

[77] Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/33/42426/30-7-03, ΦΕΚ 1124/Β/8-8-03.

[78] Μέτρο που καθιερώθηκε με υψηλές τιμές και που ακόμη δεν γνωρίζουμε κατά πόσο τα αποτελέσματα είναι θετικά ή όχι. Εάν και κατά πόσο δηλαδή έχει λειτουργήσει ανασταλτικά ή όχι για την πάταξη της αρχαιοκαπηλείας. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που δεν δηλώνονται ναυάγια, διότι αυτοί που τα γνωρίζουν τα κρατούν ως «υποθήκη» για το μέλλον.

[79] Η διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ της ΕΕΑ και του Ελληνικού Κέντρου

Θαλασσίων Ερευνών ΕΛ.ΚΕ.ΘΕ ξεκίνησε το 2000. Μέχρι σήμερα έχουν ανακαλυφθεί και χαρτογραφηθεί 30 άγνωστα μέχρι σήμερα ναυάγια από τις θαλάσσιες περιοχές Δωδεκανήσου, Χαλκιδικής και Ανατολικού Αιγαίου. Στην ΕΕΑ λειτουργεί α) Αρχείο Ναυαγίων σε ηλεκτρονική μορφή και β) Αρχείο εναλίων-παρακτίων αρχ/κών χώρων της ΕΕΑ.

[80] Σχετικά με την έννοια «blanket protection», βλ. G. Henderson, «Significance Assessment or Blanket Protection» έκδ. Prott, L.V.; *Planche, E. & Roca - Hachem, R.* Background Materials on the Protection of the Underwater Cultural Heritage (UNESCO & Ministère de la Culture et de la Communication (France), Paris, 2000), σ. 350.

[81] Ενδεικτικά αναφέρονται τα περιστατικά: Στη Χαλκιδική αυστριακός τουρίστας βρέθηκε να έχει φορτώσει τροχόσπιτο με αμφορείς κλασσικού ναυαγίου από το Πόρτο Κουφό, που κείται σε απόσταση 2,5 χλμ. από το όριο της αποδεδειγμένης περιοχής. Πρόσφατα επίσης διαπιστώθηκε από την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων ότι στη Μεθώνη Μεσσηνίας, όπου εντοπίζονται τα γνωστά ναυάγια σαρκοφάγων και κιώνων και τα οποία, λόγω του όγκου και του βάρους τους, θεωρούνταν ότι κινδυνεύουν λιγότερο από αρχαιοκαπηλικές απόπειρες, επιχειρήθηκε λαθραία η ανέλκυση μαρμάρινου καλύμματος, το οποίο και θραύστηκε από τις προσπάθειες των αρχαιοκαπήλων. Στην Πάρο κέντρο εκμάθησης καταδύσεων πραγματοποιούσε καταδύσεις αναψυχής επάνω σε αρχαίο ναυάγιο στην Αντίπαρο, εντός μη επιτρεπόμενης από την Αρχαιολογική Υπηρεσία θαλάσσιας περιοχής, αντί των δύο μεγάλων θαλασσίων περιοχών στην ίδια την νήσο Πάρο, στις οποίες η υ/β δραστηριότητα για αναψυχή ασκείται ελεύθερα.

[82] Π.χ. η περίπτωση ρωμαϊκού ναυαγίου 2ου αι. μ.Χ. στην Αστυπάλαια, όπου σφουγγαράς ανέλκυσε χωρίς άδεια 50.000 νομίσματα καταστρέφοντας το αρχαιολογικό περιβάλλον με μοναδικές πληροφορίες για το ναυάγιο. Εν τούτοις, στο πλαίσιο της πολιτικής του ΥΠΠΟ για την ενθάρρυνση υπόδειξης και παράδοσης αρχαίων και την καταπολέμηση της αρχαιοκαπηλείας, του χορηγήθηκε αμοιβή ύψους περίπου 100.000.000 δρχ., δηλ. 293.470,286 ευρώ. Η χορήγηση της συγκεκριμένης αμοιβής είχε έμμεσα αρνητικό αποτέλεσμα εφ' όσον ναυάγιο στην ίδια περιοχή, που μετέφερε ακέραιο φορτίο κεραμεικής ρωμαϊκών χρόνων υπέστη σοβαρό βανδαλισμό από άτομα που καταδύθηκαν χωρίς άδεια σε αναζήτηση παρόμοιου θησαυρού.

[83] Σε ορισμένες περιπτώσεις η δήλωση συνοδεύεται και από αίτηση χορηγής αμοιβής για παράδοση αρχαίων και υπόδειξη ναυαγίων. Η προοπτική αλλαγής του νομικού πλαισίου είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθούν κατακόρυφα οι αιτήσεις ιδιωτών προς την Εφορεία Εναλίων για νομιμοποίηση κατοχής εναλίων αρχαίων. Έτσι, κατά το διάστημα από 2000 μέχρι 2003 κατεγράφησαν 100 περιπτώσεις δήλωσης κατοχής εναλίων αρχαίων, κυρίως εμπορικών αμφορέων και 19 περιπτώσεις κατασχέσεων από τις Αστυνομικές Αρχές.

[84] Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση Γάλλου υπηκόου που υπό το πρόσχημα θαλάσσιων βιολογικών ερευνών διενήργησε επί 3 συναπτά έτη συστηματική αρχαιοκαπηλεία σε βυζαντινό ναυάγιο στο Καστελλόριζο διοχετεύοντας στην Ελβετία τα εφυαλωμένα πινάκια του φορτίου του πλοίου, πολλά από τα οποία εκτίθενται σήμερα στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι τις περισσότερες φορές η Υπηρεσία έρχεται τυχαία εις γνώσιν των περιστατικών αρχαιοκαπηλείας των αρχαίων ναυαγίων. Οι δράστες είναι ως επί το πλείστον αγνώστων στοιχείων, και δεν μπορεί να προσδιοριστεί επακριβώς ο χρόνος κατά τον οποίο διαπράχθηκε η αρχαιοκαπηλεία ούτε να γίνει περιγραφή των κλαπέντων αντικειμένων. Η Εφορεία προβαίνει σε άμεσες ενέργειες, όπως μεταξύ άλλων σήμα προς τις αρμόδιες Λιμενικές Αρχές, ενημέρωση της Δ/σης Αρχαιοκαπηλείας και του Υπουργείου Πολιτισμού.

[85] Όπως μεταξύ άλλων τα αρχιτεκτονικά μέλη και τα αγάλματα από το ακρωτήριο Ξι της Κεφαλονιάς, το άγαλμα που εντοπίστηκε στο Saarbrücken της Γερμανίας. Οι αρχαιολόγοι της Εφορείας παρέστησαν συμπτωματικά ως αυτόπτες μάρτυρες σε παράνομη ανέλκυση ολόκληρου φορτίου από αρχαίο ναυάγιο στη Νίσυρο, τα αντικείμενα του οποίου εντοπίστηκαν αργότερα από την Εφορεία σε παλαιοπωλείο των Αθηνών. Η περίπτωση λεηλασίας αμφορέων από το φορτίο του κλασσικού ναυαγίου στην Αλόνησο, η θαλάσσια περιοχή του οποίου είναι χαρακτηρισμένη ως αρχαιολογικός χώρος και θαλάσσιο πάρκο για λόγους προστασίας της μεσογειακής φώκιας δείχνει έμπρακτα τις δυσχέρειες φύλαξης ακόμη και των κηρυγμένων ως αρχαιολογικών θαλασσίων περιοχών και προκαλούν εύλογα σκεπτικισμό ως προς την προστασία των άγνωστων ακόμη ναυαγίων.

[86] Πρόσφατα ψηφίσθηκε στο Ελληνικό Κοινοβούλιο το Νομοσχέδιο του ΥΕΝ για τις «Καταδύσεις Αναψυχής και άλλες διατάξεις», το οποίο δεν λαμβάνει υπ' όψη τις διατάξεις του άρθρου 15,3 του ν. 3028/02 για τον αρχαιολογικό έλεγχο στις θαλάσσιες περιοχές για λόγους προστασίας αρχαίων. Με αφορμή το Σχέδιο του ΥΕΝ το Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας διοργάνωσε το 2004 Σεμινάριο Συστημικής Δομήσεως Δημοσίου Προβλήματος με θέμα «Προστασία των Εναλίων Αρχαίων» [βλ. Αρχείο ΕΕΑ]. .

[87] Βλ. ενδεικτικά: Nafziger, J.A.R. 'International Legal Protection of the Underwater Cultural Heritage' *M. Phelan*, (ed.) *The Law of Cultural Property and Natural Heritage : Protection, Transfer and Access* (Kalos Kapp Press, Evanston, Illinois, 1998). Α. *Strati*, 'The Protection of the Underwater Cultural Heritage in International Legal Perspective' εκδ. Γ. Κασσιμάτης *Archaeological Heritage : Current trends in its Legal Protection* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1995) 143.

[88] Επικυρώθηκε με το ν. 2321/95, ΦΕΚ Α'/134.

[89] E.D. Brown, 'Protection of the Underwater Cultural Heritage. Draft Principles and Guidelines for Implementation of Article 303 of the United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982' (1996) 20 Marine Policy 325.

[90] Βλ. ενδεικτικά: R.R. Churchill, & A. V. Loewe, *The Law of the Sea* (Manchester University Press, Manchester 3rd edn. 1999). P. Fletcher - Tomenius, & C. Forrest, «The Protection of the Underwater Cultural Heritage and the Challenge of UNCLOS» (2000) 5 Art Antiquity and Law 125.

[91] Επικυρώθηκε με το ν. 3378/2005, ΦΕΚ Α΄/202/19-8-2005. «The creation of archaeological reserves, even where there are no visible remains on the ground or underwater, for the preservation of material evidence to be studied by later generations». Το κείμενο της Σύμβασης στην ελληνική απέδωσε ο αρχαιολόγος Δ. Αθανασούλης, βλ. Ενημερωτικό Δελτίο του ΣΕΑ, τευχ. 3, Ιούνιος 1996, σ. 3-7. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία του Τοπίου, Φλωρεντία 2000, περιλαμβάνει επίσης διατάξεις για την προστασία φυσικών περιοχών, τοπίων, που είναι επίσης ιστορικοί και πολιτιστικοί τόποι. Η Σύμβαση δεν έχει ακόμη επικυρωθεί από την Ελλάδα.

[92] «Με σκοπόν την διασφάλισιν της προστασίας των μη ανακαλυφθέντων εισέτι αντικειμένων και περιοχών όπου κείνται κρυμμένα αρχαιολογικά αντικείμενα, έκαστον συμβαλλόμενον μέρος αναλαμβάνει να λάβει τοιαύτα μέτρα, καθ' όσον είναι τούτο δυνατόν, ώστε α) να περιορίση και να προστατεύση θέσεις και περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος β) να δημιουργήση εφεδρικής ζώνας δια την διατήρησιν της υλικής μαρτυρίας, η οποία θα αποτελέση αντικείμενον ερεύνης υπό μεταγενεστέρων γενεών αρχαιολόγων».

[93] Στο πλαίσιο της Προεδρίας διοργανώθηκε στην Βουλιαγμένη η πρώτη Ευρωπαϊκή Διάσκεψη με θέμα τη Νομοθεσία των 12 Κρατών - Μελών για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

[94] Βλ. ανωτέρω κεφ. II,2,α σημ.12. Η Σύμβαση περιλαμβάνει 35 Άρθρα και Παράρτημα με 36 Κανόνες, που βασίζονται στην Χάρτα Προστασίας και Διαχείρισης της Υ/β Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Χώρων της ΟΥΝΕΣΚΟ, ΙΚΟΜΟΣ, Σόφια 1996. Ειδικότερα P. O' Keefe, *Shipwrecked Heritage: A Commentary on the UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage*, IAL 2002.